

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Значення продовольчої політики у забезпеченні
економічної безпеки держави»**

на здобуття ступеню вищої освіти «бакалавр»

ШИФР КРБ.ЕП.1. 754А-03-3.2

**Здобувач _____ Сіпаренко
Кирило Романович
4 курсу ФЕБ**

**Керівник _____ д.е.н., проф.
Петрушенко М. М.,
ст. викл. Павленко Г.М.**

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «16» травня 2025 р., протокол № 13

**Завідувачка кафедри економічної теорії та
фінансово-економічної безпеки _____ к.е.н., доц. Згадова Н.С.**

Одеса-2025

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ економіки, управління і бізнесу ім. Г. Е. Вейнштейна
Кафедра економічної теорії та фінансово – економічної безпеки
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економічна та продовольча безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 202_ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА Сіпаренко Кирило Романович

1. Тема роботи: «Значення продовольчої політики у забезпеченні економічної безпеки держави»

Затверджена наказом від 27.11. 2024 р., Наказ № 754-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 14 червня 2025 р.

Вихідні дані до роботи: Звітні дані про діяльність підприємства ТОВ «Вознесенський коньячний завод» за 2020-2023р.р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити: *Сутність, значення та законодавча база по напрямку дослідження. Організаційно - економічна характеристика підприємства та аналіз діяльності. Стратегічні орієнтири та перспективи розвитку продовольчої безпеки. Висновки та пропозиції.*

4. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиць 16, рисунків 4.

5. Дата видачі завдання 28 листопада 2024 року

Керівник _____ д.е.н., проф. Петрушенко М. М.

_____ ст. викл. Павленко Г.М.

Завдання прийняв до виконання _____ Сіпаренко К.Р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми, обґрунтування її актуальності і призначення наукового керівника кваліфікаційної роботи	28.11.2024 -06.12.24	
2	Отримання завдання на проведення наукового дослідження та підготовка календарного плану виконання кваліфікаційної роботи, затвердження його керівником	17.10.2024 – 24.10.24	
3	Збір та узагальнення статистичного матеріалу за темою роботи за період 2020 – 2023 рр.	25.10.2024 – 25.11.24	
4	Написання Розділу 1. Теоретико-методологічні засади продовольчої політики	27.11.2024 – 27.01.25	
5	Написання Розділу 2. Стан та особливості реалізації продовольчої політики на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»	29.01.2025 – 30.03.25	
6	Написання розділу 3. Напрями вдосконалення продовольчої політики у контексті зміцнення економічної безпеки	01.04.2025 – 20.05.25	
7	Подання роботи на перевірку науковому керівникові та доопрацювання тексту роботи і висновків. Завершення оформлення роботи та розробка висновків і пропозицій	21.05.2025 – 01.06.25	
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	03.06.2025 – 05.06.25	
10	Перевірка роботи на плагіат. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи на засіданні Екзаменаційної комісії: доповідь, демонстраційні матеріали, попередній захист, подання текстової і графічної частини роботи до е-архіву кафедри та університету	06.06.2025	
11	Захист кваліфікаційної роботи згідно затвердженого графіку роботи ЕК спеціальності 051 «Економіка»	18.06.2025	

Здобувач _____ Сіпаренко К.Р.

Керівник роботи _____ д.е.н., проф. Петрушенко М. М.
 _____ ст. викл. Павленко Г.М.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та незаперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних веб-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Сіпаренко К.Р.

Анотація
кваліфікаційної роботи здобувача
Сіпаренко Кирила Романовича
на тему: «Значення продовольчої політики у забезпеченні економічної безпеки держави»

У кваліфікаційній роботі досліджено роль продовольчої політики як одного з ключових елементів системи економічної безпеки держави. Особливу увагу приділено аналізу впливу державного регулювання аграрного сектору на стабільність продовольчого забезпечення населення, соціально-економічний розвиток та стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Робота містить теоретичне обґрунтування сутності продовольчої політики, її функцій і завдань у контексті забезпечення економічної безпеки. Окремо проаналізовано сучасні виклики, зумовлені воєнними діями, глобальними змінами на продовольчих ринках та змінами клімату.

На основі статистичних даних і прикладів національного та міжнародного досвіду досліджено стан реалізації продовольчої політики в ТОВ «Вознесенський коньячний завод». Запропоновано низку практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики в галузі продовольства з урахуванням принципів сталого розвитку та безпеки.

Ключові слова: продовольча політика, економічна безпека, аграрний сектор, державне регулювання, сталий розвиток, продовольча криза.

Кваліфікаційна робота містить: текстової частини – 79 стор., таблиць –16 шт., рисунків –4 шт.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ	7
1.1. Сутність та зміст продовольчої політики	7
1.2. Теоретичні основи економічної безпеки держави	14
1.3. Взаємозв'язок між продовольчою політикою та економічною безпекою	22
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Вознесенський коньячний завод»	27
2.1. Аналіз сучасного стану та загальна характеристика підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)	27
2.2. Оцінка рівня, внутрішніх і зовнішніх загроз економічної безпеки підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)	38
2.3. Вплив продовольчої політики на ключові індикатори економічної безпеки підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	56
3.1. Зарубіжний досвід формування продовольчої безпеки	56
3.2. Проблеми та виклики реалізації продовольчої політики в Україні	60
3.3. Пропозиції щодо підвищення ефективності продовольчої політики для зміцнення економічної безпеки	65
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На сьогоднішній день продовольча політика посідає ключове місце в системі стратегічного управління економікою держави. Забезпечення населення якісними та безпечними продуктами харчування у достатній кількості є не лише питанням соціальної стабільності, а й важливим фактором економічної безпеки. Порушення у сфері продовольчої безпеки можуть призвести до серйозних соціально-економічних наслідків, включаючи зростання бідності, політичну нестабільність та підвищення залежності держави від зовнішніх постачальників.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування ефективної продовольчої політики, яка б відповідала сучасним викликам, зокрема воєнним загрозам, глобальній нестабільності на аграрних ринках, змінам клімату та зростаючим вимогам до якості продовольства. Україна, маючи значний аграрний потенціал, може стати не лише гарантом власної продовольчої безпеки, а й важливим гравцем на міжнародному ринку. Проте для цього необхідно вдосконалити механізми державного регулювання, зменшити залежність від імпорту, підтримати вітчизняних виробників та забезпечити стабільність внутрішнього продовольчого ринку.

Метою даної бакалаврської роботи є дослідження ролі та значення продовольчої політики у забезпеченні економічної безпеки держави, виявлення проблем та розробка практичних рекомендацій щодо її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- розкрити теоретичні засади продовольчої політики та економічної безпеки;
- проаналізувати сучасний стан реалізації продовольчої політики в Україні;
- виявити основні загрози та проблеми у сфері продовольчої безпеки;
- оцінити вплив продовольчої політики на економічну безпеку держави;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення продовольчої політики в Україні.

Об'єктом дослідження є система продовольчої політики держави. Предметом дослідження – механізми впливу продовольчої політики на економічну безпеку.

У процесі написання роботи були використані такі методи дослідження: аналіз і синтез теоретичних джерел; системний підхід; порівняльний аналіз; методи статистичного аналізу; структурно-функціональний аналіз; графічні методи представлення інформації.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до аналізу зв'язку між продовольчою політикою та економічною безпекою, а також у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення державної політики в цій сфері.

Практична значущість полягає у можливості використання результатів дослідження при формуванні стратегічних документів, розробці програм розвитку аграрного сектору та вдосконаленні державного регулювання у сфері продовольчої безпеки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛІЧНІ ЗАСАДИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність та зміст продовольчої політики

Продовольча політика є невід'ємною складовою загальної економічної політики держави та відіграє важливу роль у формуванні стабільного соціально-економічного середовища. Вона охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення населення продовольчими товарами у необхідних обсягах, належної якості, за доступними цінами, а також гарантує безперебійну роботу агропромислового комплексу.

Сутність продовольчої політики полягає в регулюванні виробництва, обігу та споживання продовольства, з урахуванням національних пріоритетів та глобальних викликів. Основною метою є досягнення продовольчої безпеки як складової економічної безпеки держави. В умовах зростання геополітичної нестабільності, кліматичних змін та продовольчих криз у світі, продовольча політика набуває стратегічного значення.

Зміст продовольчої політики охоплює широке коло питань: державну підтримку сільського господарства, регулювання цін на продовольчі товари, забезпечення надійної інфраструктури зберігання та розподілу продукції, контроль за якістю та безпекою харчових продуктів, підтримку національного виробника, розвиток аграрного експорту, диверсифікацію джерел постачання, а також моніторинг і прогнозування стану продовольчого ринку. Також важливу роль відіграє гармонізація законодавства у сфері продовольчої політики із міжнародними стандартами та зобов'язаннями.

Продовольча політика держави формується з урахуванням як внутрішніх ресурсів, так і зовнішніх викликів, що впливають на національний ринок. Особливе значення має наявність науково обґрунтованої стратегії, що враховує регіональні особливості, рівень економічного розвитку, демографічну ситуацію та екологічні чинники. Ефективна продовольча політика базується на

принципах збалансованості, сталості, доступності та справедливості, на прикладі таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Основні напрями та інструменти реалізації продовольчої політики України

№	Напрямок продовольчої політики	Основні завдання	Інструменти реалізації
1	Забезпечення продовольчої безпеки	Гарантування стабільного постачання продовольства	Державні резерви, логістична інфраструктура, підтримка внутрішнього виробництва
2	Державна підтримка сільського господарства	Підвищення продуктивності та конкурентоспроможності агросектору	Субсидії, дотації, пільгове кредитування, страхування агроризиків
3	Регулювання цін та доступність продуктів харчування	Недопущення дефіциту та цінових стрибків	Цінове регулювання, соціальні програми, державні закупівлі
4	Контроль якості та безпеки продуктів	Захист здоров'я споживачів	Санітарно-ветеринарний нагляд, гармонізація стандартів з міжнародними нормами
5	Розвиток аграрного експорту	Розширення зовнішніх ринків збуту української продукції	Експортна стратегія, митно-тарифна політика, торгові угоди
6	Моніторинг продовольчого ринку	Вчасне виявлення ризиків і прогнозування потреб	Інформаційні системи, аграрні ІТ-платформи, аналітичні центри
7	Інституційна та правова підтримка	Формування ефективного регуляторного середовища	Актуалізація законодавства, адаптація до норм ЄС, міжвідомча координація

Джерело: побудовано авторами

Отже, продовольча політика — це не лише система економічних і правових заходів, а й стратегічний інструмент управління, який забезпечує продовольчу незалежність держави, стабільність аграрного сектору та соціальну безпеку населення. Саме тому її формування та реалізація мають ґрунтуватися на довгостроковому прогнозуванні, міжгалузевій координації та активному залученні усіх учасників продовольчого ринку.

Продовольча політика — це цілеспрямована діяльність держави, спрямована на формування умов для сталого забезпечення населення країни продуктами харчування у необхідній кількості, належної якості та за доступними цінами. Вона включає систему заходів економічного, соціального,

правового й організаційного характеру, які регулюють агропродовольчий сектор і визначають напрямки його розвитку. У широкому розумінні продовольча політика охоплює як внутрішнє виробництво та споживання продуктів, так і зовнішньоекономічні зв'язки в галузі харчової безпеки.

Продовольча політика України формується в умовах складного поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, які створюють значні виклики для забезпечення продовольчої безпеки, стабільності агропромислового комплексу та соціально-економічного добробуту населення.

Внутрішні виклики включають структурні проблеми аграрного сектору, обмежену інфраструктуру, низький рівень цифровізації та демографічні зміни. Зовнішні виклики охоплюють геополітичну нестабільність, кліматичні зміни, волатильність глобальних ринків і необхідність гармонізації з міжнародними стандартами. Для ефективної реалізації продовольчої політики необхідне чітке розуміння цих викликів та розробка стратегій їх подолання, таблиця 3.2. систематизує основні внутрішні та зовнішні виклики, їхній опис та потенційні шляхи вирішення, що сприяє комплексному аналізу та плануванню заходів у сфері продовольчої політики.

Таблиця 1.2. Основні внутрішні та зовнішні виклики для продовольчої політики України

Тип виклику	Виклик	Опис	Потенційні шляхи вирішення
Внутрішні	Низький рівень цифровізації	Обмежене впровадження цифрових технологій у сільському господарстві та управлінні ланцюгами постачання	Інвестиції в цифрову інфраструктуру, навчання фермерів, розвиток електронного врядування
Внутрішні	Застаріла інфраструктура	Недостатня кількість сучасних складів, логістичних центрів і транспортних шляхів	Модернізація інфраструктури через державно-приватне партнерство, залучення міжнародних грантів
Внутрішні	Демографічні зміни	Скорочення сільського населення, нестача кваліфікованих кадрів	Програми підтримки молоді в агросекторі, підвищення привабливості сільських територій
Внутрішні	Економічна нерівність	Обмежений доступ малих фермерів до фінансових ресурсів і ринків збуту	Пільгове кредитування, субсидії, створення

Зовнішні	Геополітична нестабільність	Збройний конфлікт, блокада портів, порушення експортних маршрутів	кооперативів для малих господарств Диверсифікація експортних шляхів, розвиток альтернативних логістичних маршрутів
Зовнішні	Кліматичні зміни	Посухи, повені, зміни погодних умов, що знижують врожайність	Впровадження технологій точного землеробства, страхування ризиків, адаптація до кліматичних змін
Зовнішні	Волатильність глобальних ринків	Коливання цін на сільськогосподарську продукцію, зростання вартості ресурсів	Розвиток внутрішнього ринку, укладання довгострокових міжнародних контрактів
Зовнішні	Міжнародні стандарти	Вимоги ЄС до якості, безпеки та відстежуваності продукції	Гармонізація законодавства, впровадження сертифікації, використання блокчейн для прозорості

Джерело: побудовано авторами

Сутність продовольчої політики полягає в досягненні стратегічної мети — продовольчої безпеки держави. Це поняття включає спроможність країни забезпечити своє населення продовольством у будь-яких умовах: як за нормального функціонування економіки, так і в періоди криз — воєнних, економічних, екологічних або інших надзвичайних ситуацій. Продовольча політика має забезпечити стабільність поставок, підтримку виробників, недопущення дефіциту основних продуктів та доступність харчових товарів для усіх верств населення.

Зміст продовольчої політики охоплює декілька ключових напрямів. Передусім це державна підтримка сільського господарства — через субсидії, дотації, пільгове кредитування, інвестиції у сільську інфраструктуру, страхування аграрних ризиків. Важливим є також формування ефективної системи контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, яка відповідає як національним, так і міжнародним вимогам, зокрема ЄС. Особливе значення має розвиток продовольчого ринку — як внутрішнього, так і зовнішнього, включно

з експортно-імпоротною політикою, митно-тарифним регулюванням, антидемпінговими заходами.

Важливо врахувати думки українських науковців та економістів, які досліджують цю тематику.

А. Литвин та інші дослідники акцентують увагу на тому, що продовольча політика — це систематичний комплекс заходів держави з регулювання виробництва, розподілу та споживання продуктів харчування, спрямований на забезпечення населення достатнім рівнем якісних харчів та стійкою продовольчою безпекою.

За М. Вишніним, вона є важливою складовою національної безпеки, що забезпечує стабільність економіки і захист від зовнішніх ризиків у сфері продовольства.

В українській науці підкреслюється, що продовольча політика включає в себе не тільки економічні заходи (податково-митне регулювання, підтримка фермерських господарств, стимулювання внутрішнього виробництва), а й соціальні, екологічні та правові аспекти.

П. Ткаченко наголошує, що важливо враховувати інноваційний розвиток сільськогосподарського сектора та забезпечення сталого розвитку для досягнення довгострокових цілей.

Специфікою української продовольчої політики є орієнтація на підтримку вітчизняного виробника, збалансоване регулювання ціноутворення та забезпечення доступності харчів для всіх верств населення.

За думкою В. Шевченко, стратегія продовольчої політики повинна враховувати глобальні виклики, такі як зміни клімату, світова криза і технологічний прорив, що впливають на продовольчу безпеку України.

Українські автори наголошують на необхідності перехідних процесів у сфері аграрної політики, з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань і розвитку внутрішнього ринку.

Сучасна продовольча політика також має враховувати виклики глобалізації, зміни клімату, деградацію ґрунтів, обмеженість водних ресурсів та

зростання конкуренції за продовольчі ресурси. У цьому контексті важливою є підтримка екологічно стійкого сільського господарства, розвиток органічного виробництва, впровадження інновацій та цифрових технологій у аграрному секторі. Okремо варто підкреслити необхідність інтеграції продовольчої політики з політикою соціального захисту, оскільки доступ до якісного харчування є не лише економічною, а й соціальною проблемою.

В умовах глобальних продовольчих криз, таких як пандемія COVID-19 чи повномасштабна війна в Україні, важливим аспектом продовольчої політики стає забезпечення стратегічних резервів, підтримка продовольчої логістики, гарантування фізичної та економічної доступності продуктів. Такі виклики підсилюють роль держави у регулюванні продовольчих процесів та необхідність постійного оновлення політики відповідно до нових реалій.

Отже, продовольча політика є багатограним явищем, яке охоплює економічну, соціальну, правову, екологічну й технологічну сфери. Її ефективне функціонування є визначальним чинником забезпечення продовольчої безпеки країни, стійкості економіки та добробуту громадян. Успішна продовольча політика потребує системного підходу, стратегічного планування, міжгалузевої взаємодії та постійного моніторингу зовнішніх і внутрішніх факторів впливу.

Продовольча політика має як національний, так і глобальний вимір. Національні стратегії повинні враховувати міжнародні тенденції, зокрема світову продовольчу конкуренцію, зміну моделей споживання, політику транснаціональних корпорацій та міжнародних організацій, таких як Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світова організація торгівлі (СОТ), Всесвітній банк тощо. Ці організації задають стандарти якості, формують антикризові програми, моніторять рівень голоду та нестачі продовольства у світі.

З історичної точки зору, значення продовольчої політики виявлялось особливо гостро під час криз — економічних, політичних або воєнних. У післявоєнний період багато країн Європи формували політику, спрямовану на самозабезпечення продуктами харчування, запроваджуючи масштабні

програми підтримки фермерів. Наприклад, Спільна аграрна політика Європейського Союзу стала механізмом стабілізації та розвитку сільського господарства. Подібні підходи спостерігалися і в країнах, що розвиваються, де продовольча політика була спрямована на подолання голоду, зменшення бідності та підтримку місцевого фермерства.

Для України актуальність розробки і реалізації ефективної продовольчої політики є надзвичайно високою. Як держава з потужним аграрним потенціалом, значними чорноземними ресурсами та розвинутими експортними аграрними потоками, Україна відіграє важливу роль у глобальному постачанні продовольства, особливо зернових культур і олії. Проте, попри експортну потужність, країна стикається з низкою внутрішніх проблем: нерівномірним доступом до продуктів харчування в регіонах, зростанням цін, тінізацією аграрного ринку, деградацією ґрунтів та зниженням чисельності сільського населення.

Виклики, пов'язані з війною, окупацією територій, руйнуванням логістичної інфраструктури, мінуванням сільськогосподарських угідь і зменшенням посівних площ, додатково підсилюють потребу в активному державному втручанні у сферу продовольчої безпеки. У таких умовах продовольча політика набуває не лише економічного, а й національного, гуманітарного та оборонного значення.

Сучасна продовольча політика повинна бути адаптивною, тобто швидко реагувати на зміну обставин — як внутрішніх (урожайність, демографічні зміни, внутрішня міграція), так і зовнішніх (санкції, світові ціни на зерно, зміна торгових партнерів). Вона має враховувати цифрову трансформацію аграрного сектору — зокрема розвиток технологій точного землеробства, агроаналітики, використання супутникового моніторингу, дронів, автоматизованих систем обліку та прогнозування.

Таким чином, продовольча політика не є лише техніко-економічною категорією — це стратегічний інструмент державної влади, який поєднує інтереси виробників, споживачів, держави та міжнародної спільноти. Її

ефективність прямо впливає на рівень життя населення, стабільність цін, соціальний мир та конкурентоспроможність економіки загалом.

1.2. Теоретичні основи економічної безпеки держави

Економічна безпека держави є фундаментальним елементом національної безпеки, що забезпечує стабільний розвиток країни, її здатність ефективно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також підтримувати соціально-економічну рівновагу. У сучасних умовах, коли світова економіка постійно змінюється під впливом глобалізаційних процесів, економічна безпека набуває дедалі більшого значення як для окремих держав, так і для міждержавних об'єднань.

У науковій літературі існує багато підходів до визначення сутності економічної безпеки. Згідно з одним із загальноприйнятих підходів, економічна безпека – це стан національної економіки, за якого забезпечується стійке зростання, ефективне використання ресурсів, високий рівень добробуту населення, а також здатність економіки функціонувати в умовах потенційних або реальних загроз. Іншими словами, це здатність економіки до самовідновлення, адаптації до кризових ситуацій, збереження стратегічної незалежності й економічного суверенітету.

Українські науковці зробили значний внесок у дослідження економічної безпеки, враховуючи специфіку національного контексту, зокрема геополітичні виклики, економічні трансформації та вплив глобальних криз. Сухоруков А. І. зазначає: "Економічна безпека є комплексною категорією, що відображає здатність держави забезпечувати захист економічних інтересів на всіх рівнях – від окремого громадянина до національної економіки в цілому, в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів" (Сухоруков, 2019).

Власюк О. С. підкреслює: "Економічна безпека України в сучасних умовах залежить від здатності держави диверсифікувати економічні зв'язки,

зміцнювати внутрішній ринок і протистояти гібридним загрозам, які поєднують економічний, інформаційний і військовий тиск" (Власюк, 2020).

"Ключовим елементом економічної безпеки є продовольча безпека, оскільки стабільне забезпечення населення продуктами харчування є основою соціальної стабільності та економічної незалежності", як акцентує Мунтіян В. І. (Мунтіян, 2018).

Наголошує Геєць В. М., що "Економічна безпека держави формується через гармонізацію інноваційного розвитку, ефективного використання ресурсів і соціальної орієнтованості економічної політики, що забезпечує стійкість до глобальних потрясінь" (Геєць, 2021).

Сутність економічної безпеки розкривається через її основні функції: захисну, адаптаційну, стабілізуючу, інноваційно-розвивальну та соціальну. Захисна функція полягає у протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, таким як економічна залежність, фінансова нестабільність, критичний імпорт або надмірна інфляція. Адаптаційна функція забезпечує гнучкість економіки до змін у зовнішньому середовищі. Стабілізуюча – відповідає за збереження макроекономічної рівноваги, а інноваційно-розвивальна – за стимулювання технологічного прогресу й модернізацію виробництва. Соціальна функція покликана забезпечити належний рівень життя населення та соціальну справедливість, на прикладі таблиці 1.3.

Таблиця 1.3: Функції економічної безпеки

Функція	Опис	Приклади заходів
Захисна	Протидія внутрішнім і зовнішнім загрозам (економічна залежність, інфляція, критичний імпорт)	Диверсифікація економічних зв'язків, антикризове управління, санкційна політика
Адаптаційна	Забезпечення гнучкості економіки до змін у зовнішньому середовищі	Адаптація до глобальних ринкових змін, реформування законодавства, гнучка податкова політика
Стабілізуюча	Збереження макроекономічної рівноваги	Контроль інфляції, стабілізація валютного курсу, регулювання бюджетного дефіциту
Інноваційно-розвивальна	Стимулювання	Інвестиції в R&D,

Соціальна	технологічного прогресу та модернізації виробництва Забезпечення належного рівня життя та соціальної справедливості	підтримка стартапів, впровадження цифрових технологій Соціальні програми, підвищення мінімальної зарплати, підтримка вразливих груп
-----------	--	--

Джерело: побудовано авторами

Структура економічної безпеки є складною і включає такі ключові компоненти: фінансову, енергетичну, інвестиційну, продовольчу, зовнішньоекономічну, інноваційно-технологічну, соціальну, екологічну та інституційну безпеку. Кожна з цих складових виконує власну функцію, однак усі вони тісно взаємопов'язані й у сукупності формують загальний рівень економічної стійкості держави.

Особливу роль у системі економічної безпеки відіграє продовольча безпека, яка є водночас і галузевим, і стратегічним елементом. Вона забезпечує фізичну та економічну доступність продовольства для населення, стабільність аграрного виробництва, а також незалежність від зовнішніх джерел постачання життєво важливих харчових ресурсів. З огляду на це, продовольча політика держави безпосередньо впливає на загальний стан економічної безпеки, зокрема в умовах воєнного стану, санкційного тиску, або глобальних продовольчих криз.

Економічна безпека також має просторовий і часовий вимір. У просторі вона реалізується як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, де існують свої особливості, виклики та ресурси. У часовому вимірі вона потребує стратегічного планування з урахуванням довготривалих тенденцій, наприклад, демографічних змін, змін у структурі світової торгівлі чи кліматичних трансформації.

Таблиця 1.4. Компоненти економічної безпеки

Компонент	Роль у системі економічної безпеки	Ключові індикатори
Фінансова безпека	Забезпечення стабільності фінансової системи, зниження боргового навантаження.	Рівень державного боргу, дефіцит бюджету, стабільність національної валюти.

Інвестиційна безпека	Стимулювання інвестицій, захист інвесторів.	притоку прав	Обсяг прямих іноземних інвестицій, інвестиційна привабливість, рівень корупції.
Продовольча безпека	Забезпечення економічної продовольства, незалежність.	фізичної та доступності аграрна	Рівень продовольчої самодостатності, імпорт критичних продуктів, доступність цін.
Зовнішньоекономічна безпека	Збалансування імпорتنних операцій, торговельних ризиків.	експортно-зниження	Торговий баланс, частка критичного імпорту, диверсифікація ринків збуту.
Інноваційно-технологічна безпека	Розвиток технологій, інтелектуальної конкурентоспроможність.	захист власності,	Витрати на R&D, кількість патентів, рівень цифровізації економіки.
Інституційна безпека	Ефективність інститутів, зниження правова стабільність.	державних корупції,	Індекс сприйняття корупції, ефективність судової системи, рівень довіри до влади.

Джерело: побудовано авторами

У сучасних умовах аналіз економічної безпеки неможливий без урахування системи індикаторів, які дозволяють своєчасно ідентифікувати потенційні загрози. До таких індикаторів відносять: рівень ВВП на душу населення, інфляцію, рівень безробіття, частку тіньової економіки, рівень державного боргу, дефіцит бюджету, рівень інвестиційної активності, обсяг критичного імпорту, продовольчу самодостатність тощо. Кожен із цих показників виконує діагностичну функцію — допомагає виявити «вразливі місця» економіки та вчасно вжити запобіжних заходів (табл. 1.4.).

До ключових загроз економічній безпеці держави на сучасному етапі належать:

- надмірна зовнішня економічна залежність, особливо від імпорту критичних товарів (зокрема продовольства, пального, добрив);
- нестабільність валютного курсу та високий рівень інфляції;
- енергетична нестійкість і залежність від зовнішніх джерел енергії;
- зниження інвестиційної привабливості, особливо у стратегічних галузях;
- деградація національного виробництва та відтік трудових ресурсів за кордон;
- послаблення інституційного потенціалу держави та корупція;

– зовнішньополітична нестабільність і воєнні загрози.

Україна, починаючи з 2014 року, а особливо після початку повномасштабної агресії з боку росії у 2022 році, опинилася в умовах надвисоких ризиків для економічної безпеки. Значна частина промислових потужностей і сільськогосподарських угідь була втрачена або пошкоджена, логістика зруйнована, а експортні шляхи заблоковані або ускладнені. У таких умовах пріоритетними стали питання продовольчої безпеки, диверсифікації ринків збуту, збереження експорту сільськогосподарської продукції, захисту внутрішнього ринку, відновлення стратегічної інфраструктури.

Продовольча політика у контексті економічної безпеки стає інструментом не лише стабілізації аграрного сектора, а й запорукою соціальної стабільності. Недоступність продуктів харчування для певних верств населення, зростання цін, втрата джерел доходу, нестача робочих місць у сільській місцевості — усе це створює передумови для соціальних потрясінь, які можуть мати серйозні економічні й політичні наслідки.

В умовах кризової економіки держава повинна реалізовувати адаптивну та проактивну політику економічної безпеки, спираючись на глибокий аналіз ризиків, чітке прогнозування та системну взаємодію між державними інституціями, приватним сектором та міжнародними партнерами. Водночас важливо забезпечити відкритість економіки та її інституційну трансформацію відповідно до сучасних викликів, зберігаючи при цьому стратегічні національні інтереси.

Отже, економічна безпека є багатоаспектним поняттям, яке охоплює не лише макроекономічні показники, а й продовольчу, енергетичну, соціальну й екологічну стабільність. Її забезпечення є одним із найважливіших завдань державної політики, а продовольча складова відіграє в цьому процесі провідну роль, особливо в умовах зовнішніх загроз, збройного конфлікту та глобальних продовольчих криз.

У контексті глобалізації посилюється потреба в переосмисленні традиційних моделей економічної безпеки. Раніше ця категорія розглядалася

переважно з погляду захисту внутрішнього ринку та обмеження впливу іноземних гравців. Сьогодні ж ефективна модель економічної безпеки передбачає інтеграцію у світові економічні процеси, здатність конкурувати, диверсифікувати зовнішні зв'язки, водночас зберігаючи критично важливі сектори — як-от аграрний — під контролем держави, що наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5. Економічна безпека в контексті глобалізації та продовольчої політики

Аспект	Характеристика	Виклики	Інструменти забезпечення
Економічний суверенітет	Здатність держави самостійно визначати економічну політику та приймати стратегічні рішення.	Зовнішній тиск, вплив транснаціональних компаній, геополітичні обмеження.	Законодавче регулювання, підтримка національних виробників, диверсифікація ринків збуту.
Продовольча безпека	Забезпечення населення власними харчами, незалежність від зовнішніх джерел, гео економічний вплив.	Монополізація аграрного ринку, кліматичні ризики, логістичні перебої.	Державна підтримка аграрного сектору, страхування ризиків, розвиток експорту.
Інтеграція у глобальні процеси	Участь у світовій економіці при збереженні контролю над стратегічними секторами.	Конкуренція з транснаціональними компаніями, втрата контролю над ресурсами.	Гармонізація стандартів із міжнародними нормами, прозорі правила для інвесторів.
Цифровізація управління	Використання цифрових технологій для моніторингу, аналітики та регулювання аграрного сектору.	Низький рівень цифрової грамотності, обмежена інфраструктура в регіонах.	Впровадження електронного врядування, електронні карти посівів, автоматизований моніторинг.
Державна статистика та аналітика	Точне відстеження стану економіки та продовольчого ринку для формування політики.	Неповні дані, затримки в обробці інформації, недостатня аналітика.	Створення централізованих баз даних, інтеграція IoT і супутникових технологій.

Джерело: побудовано авторами

Одним із головних принципів забезпечення економічної безпеки є економічний суверенітет — здатність самостійно визначати власну економічну політику, без тиску ззовні, незалежно приймати стратегічні рішення. Саме продовольча безпека — важливий маркер такого суверенітету, оскільки здатність забезпечити населення власними харчами у разі криз є ознакою

сильної держави. Більше того, у XXI столітті продовольство стає елементом геоeкономіки — інструментом впливу на зовнішніх партнерів, засобом формування іміджу країни, джерелом валютних надходжень.

Суттєвим викликом для економічної безпеки в аграрному секторі є зростаюча роль транснаціональних компаній, які мають потужний вплив на земельний ринок, переробку продукції, логістику та експорт. Це вимагає від держави створення чіткої системи регулювання та прозорих правил гри для зовнішніх інвесторів, аби запобігти монополізації стратегічних ресурсів.

Не менш важливою є й роль державної статистики та аналітики — без повного, своєчасного і точного уявлення про стан економіки, зокрема продовольчої сфери, неможливо сформувати дієву політику. Цифровізація державного управління, автоматизація моніторингу аграрного виробництва, контроль за обігом земель, електронні карти посівів — усе це необхідні інструменти сучасної економічної безпеки.

Економічна безпека є наріжним каменем національної безпеки України, забезпечуючи стійкість держави до внутрішніх і зовнішніх загроз, стабільний розвиток економіки та добробут населення. У сучасних умовах глобалізації, геополітичної нестабільності та кліматичних змін особливого значення набуває продовольча політика, яка є ключовим компонентом економічної безпеки. Вона не лише гарантує фізичну та економічну доступність продовольства, але й відіграє стратегічну роль у зміцненні економічного суверенітету, розвитку аграрного сектору та позиціонуванні України на глобальному ринку.

Ефективна продовольча політика потребує інтеграції цифрових технологій, інноваційних підходів і міжнародної співпраці для подолання викликів, таких як логістичні перебої, вплив транснаціональних компаній і економічні кризи, як наведено в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6. Економічна безпека та продовольча політика України

Економічна безпека

Продовольча безпека	Економічний суверенітет	Глобалізація	Цифровізація	Соціальна орієнтація
Забезпечення харчами	Самостійна політика	Інтеграція у ринки	Електронне врядування	Доступність продовольства
Аграрна незалежність	Захист від тиску	Конкуренція	Моніторинг виробництва	Підтримка вразливих груп
Експортний потенціал	Контроль секторів	Стандарти ЄС	Блокчейн	Соціальна справедливість

Джерело: побудовано авторами

Таким чином, забезпечення економічної безпеки — це не лише боротьба з загрозами, а й формування передумов для сталого розвитку. Продовольча політика в цьому контексті повинна не просто реагувати на кризові явища, а бути частиною довгострокової державної стратегії, спрямованої на формування конкурентоспроможної, інноваційної та соціально орієнтованої економіки.

У сучасних умовах продовольча політика має враховувати як внутрішні, так і глобальні виклики, включаючи зміну клімату, геополітичну нестабільність і зростання впливу транснаціональних корпорацій.

Крім того, продовольча політика повинна сприяти соціальній справедливості, забезпечуючи доступність якісного продовольства для всіх верств населення, особливо в умовах економічної нестабільності чи воєнного стану. Це вимагає скоординованих зусиль держави, приватного сектору та громадських організацій для створення гнучких механізмів підтримки вразливих груп, розвитку локальних ринків і стимулювання фермерських господарств.

Забезпечення економічної безпеки через продовольчу політику потребує активної міжнародної співпраці. Участь України в глобальних ініціативах із продовольчої безпеки, гармонізація стандартів із вимогами ЄС і розширення експортних можливостей сприятимуть не лише економічній стабільності, а й зміцненню геоекономічного впливу країни. Таким чином, продовольча політика

стає не лише інструментом захисту національних інтересів, а й платформою для позиціонування України як гравця на світовому продовольчому ринку.

1.3 Взаємозв'язок між продовольчою політикою та економічною безпекою

Продовольча політика та економічна безпека тісно взаємопов'язані через спільну мету — забезпечення стабільності, добробуту населення та стратегічної самодостатності держави. Продовольча політика виконує не лише суто аграрні функції, а й є системоутворювальним елементом загальноекономічної політики. Її ефективність прямо впливає на такі показники економічної безпеки, як рівень інфляції, торговельний баланс, зайнятість у сільській місцевості, рівень бідності та соціальної напруги.

Аграрний сектор, будучи джерелом продовольства, валютних надходжень і зайнятості, формує одну з ключових основ економічної незалежності держави. У країнах з розвиненим аграрним потенціалом, таких як Україна, цей зв'язок є особливо відчутним. Саме через механізми продовольчої політики держава може впливати на цінову ситуацію, регулювати експортно-імпортні потоки, підтримувати внутрішнє виробництво та забезпечувати продовольчу безпеку.

У кризових умовах — воєнний стан, пандемія, глобальні ланцюги дефіциту — продовольча політика виконує стабілізаційну роль. Забезпечення населення базовими продуктами харчування стає питанням не лише економічної доцільності, а й національної безпеки. Саме продовольчі кризи часто провокують соціальні потрясіння, зростання протестних настроїв, погіршення міжнародного іміджу держави (табл. 1.7.).

Таблиця 1.7. Взаємозв'язок між продовольчою політикою та економічною безпекою

Аспект	Опис	Виклики	Інструменти реалізації
Продовольча безпека	Забезпечення фізичної економічної доступності продуктів,	та Кліматичні зміни, логістичні перебої, зростання цін на ресурси.	Державна підтримка аграріїв, резервні запаси, контроль якості та безпеки продуктів.

	стабільність постачання.		
Економічна стабільність	Вплив інфляцію, зайнятість, торговельний баланс через аграрний сектор.	на	Волатильність ринків, зростання собівартості, втрата експортних ринків.
Адаптаційна функція	Формування гнучкої аграрної економіки для протидії зовнішнім і внутрішнім шокам.		Регулювання цін, субсидії, диверсифікація експорту, розвиток внутрішнього ринку.
Соціальна стабільність	Зниження соціальної напруги через доступність продовольства.		Цифровізація управління, страхування ризиків, інновації в агровиробництві (точне землеробство). Соціальні програми, підтримка вразливих груп, розвиток локальних продовольчих ринків.
Екологічна сталість	Раціональне використання природних ресурсів аграрному виробництві.	у	Військові дії, санкції, зміна споживчого попиту.
			Економічна нерівність, дефіцит продуктів у кризових регіонах.
			Деградація ґрунтів, водний дефіцит, екологічні ризики.
			Впровадження екотехнологій, моніторинг земель, підтримка сталого землеробства.

Джерело: побудовано авторами

Продовольча безпека, як складова економічної безпеки, охоплює кілька критичних аспектів:

- фізичну наявність продуктів (виробництво, імпорт, резерви);
- економічну доступність (рівень цін, доходи населення, соціальні програми);
- безпечність і якість харчових продуктів (державний контроль, стандарти);
- стабільність постачання (логістика, транспорт, зберігання);
- екологічну складову (раціональне використання ґрунтів, вода, екобаланс).

З боку економічної безпеки, продовольча політика має виконувати адаптаційну функцію — формувати гнучку аграрну економіку, здатну витримувати зовнішні шоки (зміна клімату, санкції, блокади) та внутрішні виклики (зростання собівартості, втрата ринків, зміна споживчого попиту). Особливо це стосується України, де війна порушила нормальну діяльність агросектора, але водночас висвітлила його стратегічну важливість і потенціал для відновлення.

Сучасна продовольча політика не може розглядатися у відриві від глобальних викликів. Україна як одна з провідних аграрних держав світу, зокрема в експорті зернових, олійних культур та соняшnikової олії, є важливим гравцем на світовому продовольчому ринку. Це створює значний потенціал для впливу на економічну безпеку як внутрішню, так і на рівні міжнародної кооперації. Однак водночас це й підвищує вразливість країни до зовнішніх чинників — коливання цін на світових ринках, порушення логістичних маршрутів, геополітична нестабільність.

З початком повномасштабної війни у 2022 році продовольча політика України зазнала суттєвих трансформацій. Одним із центральних питань стало забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки: збереження обсягів сільськогосподарського виробництва, функціонування внутрішнього ринку, підтримка фермерства та зменшення продовольчої залежності регіонів. Уряд був змушений вдаватися до нестандартних інструментів: субсидування логістики, створення продовольчих резервів, спрощення процедур торгівлі.

Крім того, міжнародна спільнота розглядає українське продовольство як критично важливий ресурс для продовольчої стабільності в регіонах із високим ризиком голоду, таких як країни Африки, Близького Сходу, Азії. Приміром, блокування чорноморських портів мало глобальні наслідки, спричинивши хвилю зростання цін на зернові, поглиблення дефіциту й підвищення ризиків голоду в найменш розвинених країнах. Це яскраво демонструє, що продовольча політика України — це не лише внутрішній компонент, а й елемент міжнародної економічної безпеки.

Також важливим є соціальний аспект продовольчої політики. У періоди економічної нестабільності держава повинна вживати заходів для захисту найбільш вразливих груп населення — через системи субсидій, соціального забезпечення, цільових програм продовольчої допомоги. Ігнорування цих механізмів веде до зростання бідності, соціального напруження та підриву довіри до державної політики загалом.

Таким чином, продовольча політика не є окремим напрямом аграрної діяльності — вона має стратегічне значення як у площині забезпечення життєво важливих потреб населення, так і у формуванні міцного фундаменту економічної безпеки. Її ефективність прямо впливає на стійкість держави до зовнішніх загроз, адаптивність економіки та рівень національного суверенітету.

Варто підкреслити, що продовольча політика повинна бути не лише реактивною, тобто спрямованою на вирішення вже наявних проблем, а й превентивною — передбачати потенційні ризики, враховувати довгострокові глобальні тенденції, зміну клімату, урбанізацію, демографічні зрушення, трансформацію споживчої поведінки. У цьому контексті доцільним є розроблення інтегрованих стратегій продовольчої безпеки, які включають: розвиток сталого сільського господарства, інвестиції в інновації (зокрема в агротехнології та біотехнології), модернізацію систем зберігання, переробки та логістики продукції.

Крім того, важливим індикатором зв'язку продовольчої політики з економічною безпекою є рівень аграрної **самодостатності** країни, тобто здатність забезпечити базові продовольчі потреби населення власним виробництвом. Для України цей аспект має особливе значення, адже більшість основних продуктів харчування виробляється всередині країни, а частина — експортується. Однак у періоди кризи на перший план виходить необхідність збереження балансу між експортними інтересами й внутрішніми потребами. У протилежному випадку існує ризик знецінення національного продовольства на внутрішньому ринку, зростання цін, дефіциту та соціального невдоволення.

Зміцнення локальної продовольчої безпеки — ще один важливий напрям, який часто недооцінюється. Децентралізовані підходи до продовольчої політики, що базуються на підтримці фермерських господарств, розвитку місцевих кооперативів, стимулюванні виробництва в регіонах, сприяють зміцненню економічної безпеки «знизу» — на рівні громад і територій. Такий підхід підвищує стійкість країни загалом, оскільки зменшує залежність від зовнішніх джерел і централізованих логістичних систем.

Окрему увагу слід приділити нормативно-правовому забезпеченню продовольчої політики. Законодавча база повинна бути стабільною, прозорою та спрямованою на захист стратегічних інтересів держави. До основних завдань у цій сфері належать: захист земель сільськогосподарського призначення, підтримка вітчизняного виробника, регулювання ринку агрохімікатів, стимулювання інвестицій у сільське господарство, забезпечення прозорості аграрного ринку.

Зрештою, ефективна продовольча політика повинна враховувати не лише економічні, а й екологічні та соціальні аспекти. Використання землі має здійснюватися з урахуванням принципів сталого розвитку, а аграрні практики — бути безпечними для довкілля й майбутніх поколінь. Соціальна складова проявляється у створенні робочих місць, підвищенні рівня доходів у сільській місцевості, розвитку сільської інфраструктури.

Отже, взаємозв'язок продовольчої політики з економічною безпекою держави є глибоким, багатовимірним і таким, що потребує постійного аналітичного супроводу, стратегічного планування та державної підтримки. Від грамотної, цілісної продовольчої політики залежить не лише стабільність аграрного сектора, а й загальна економічна стійкість держави, її соціальний добробут та позиції на міжнародній арені.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з унікальними викликами, такими як збройний конфлікт, економічна нестабільність і кліматичні зміни, продовольча політика набуває ще більшого значення як інструмент протидії кризам і забезпечення національної безпеки. Впровадження цифрових технологій, таких як електронне врядування, автоматизований моніторинг аграрного виробництва та блокчейн для прозорості ланцюгів постачання, дозволяє оптимізувати управління ресурсами та підвищувати конкурентоспроможність українського агросектору.

Таким чином, продовольча політика має стати не лише реактивним механізмом для вирішення поточних проблем, а й проактивною стратегією, що забезпечує довгострокову економічну безпеку та стійкий розвиток держави.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

2.1. Аналіз сучасного стану та загальна характеристика підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)

Аналіз основних показників діяльності проведено на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод», розташованого в місті Вознесенськ Миколаївської області — на перетині важливих торговельних маршрутів півдня України. Підприємство належить до малого бізнесу та подає фінансову звітність у спрощеній формі відповідно до форм №1-м «Баланс» та №2-м «Звіт про фінансові результати».

На підприємстві функціонує декілька спеціалізованих виробничих напрямів, які забезпечено відповідним технічним обладнанням, зокрема:

- Первинне виноробство, яке включає переробку винограду та виготовлення виноматеріалів для вин та коньяку;
- Первинне плодове виноробство, що охоплює переробку фруктів та ягід для виробництва плодкових виноматеріалів;
- Коньячне виробництво повного циклу, яке включає дистиляцію виноматеріалів, витримку спиртів та їхнє купажування;
- Дистиляція плодкових матеріалів із подальшою витримкою отриманих спиртів;
- Вторинне виноробство, яке передбачає розлив тихих вин, бренді, коньяків та інших міцних напоїв;
- Виробництво концентрованого яблучного чи виноградного соку без освітлення.

Для переробки винограду використовується стаціонарна крита будівля, де встановлено три технологічні лінії з дробарками, гребеневідділювачами, пневмопресами, ємностями та фільтр-пресами. Їхня сумарна потужність дозволяє обробляти до 8000 тонн сировини за сезон.

Для виготовлення дистильованих напоїв завод експлуатує три установки з потужністю: 1000, 250 та 12 000 літрів абсолютного алкоголю на добу відповідно. У межах дистиляційного сезону (жовтень–березень) загальний обсяг виробництва становить 2,02 млн літрів абсолютного алкоголю, з можливістю збільшення при продовженні виробничого циклу.

Підприємство має окреме відділення для витримки продукції в дубових бочках, загальний об'єм яких становить 333 тис. літрів. Ємності для зберігання дозволяють розміщувати до 3,36 млн літрів. Для переробки яблук діє лінія F1-ttwec ТМ, що має сезонну потужність до 8,6 тис. тонн. Вона оснащена вакуумним випарником з аромоуловлювачем, продуктивність якого становить 3 тис. літрів на годину. Загальний обсяг зберігання продукції на підприємстві — 1,99 млн літрів.

У процесі розливу брендів задіяно три виробничі лінії для пляшок об'ємом 0,25–0,5 літра (по 3 тис. пляшок/год), одна лінія для розливу вина (0,5–0,75 л) із такою ж продуктивністю, а також окрема сувенірна лінія (300 пляшок/год).

Загальна річна потужність виробництва продукції за однозмінного режиму становить 6,3 млн літрів коньяку та 2,9 млн літрів вина, не враховуючи обсягів сувенірного цеху.

У контексті сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни, порушення логістичних ланцюгів, зростання енергетичних витрат та коливань попиту на внутрішньому і зовнішньому ринках, діяльність ТОВ «Вознесенський коньячний завод» набуває ще більшої ваги. Підприємство демонструє гнучкість та здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, що є прикладом ефективного антикризового управління в агропромисловій сфері. Впровадження сучасних технологій, диверсифікація виробництва та орієнтація на експорт дають змогу підтримувати стабільний рівень виробництва та сприяти розвитку регіональної економіки.

Техніко-економічні характеристики діяльності ТОВ «Вознесенський коньячний завод» доповнюються розрахунком ключових фінансово-економічних показників за 2021–2022 роки, що представлені в таблиці 2.1 та

розраховані згідно з методикою, викладеною у профільному навчальному посібнику з економічного аналізу підприємств.

Таблиця 2.1. – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Вознесенський коньячний завод»

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	20945,9	26 724,2	5 778,3	27,56
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	18177,6	21 212,1	3 034,5	16,73
3. Адміністративні витрати, тис. грн.	-	-	-	-
4. Інші операційні витрати, тис. грн.	2533,1	3 866,2	1 333,1	52,54
5. Валовий прибуток, тис. грн.	2768,3	5512,1	2 743,8	99,16
6. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	20710,7	25078,3	4 367,6	5,10
7. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	98,87	93,84	-5,03	-21,09
8. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн. в т.ч.:	187,2	132,6	-54,6	-29,17
- від основної операційної діяльності	2768,3	5512,1	2 743,8	99,16
- від іншої операційної діяльності	-2533,1	-3 866,2	-1 333,1	52,54
- від фінансової діяльності	-	-	-	-
- від іншої діяльності	-48	-1 513,3	-1465,3	30,5р.
12. Податок на прибуток, тис. грн.	33,70	23,90	-9,80	-29,08
13. Чистий прибуток, тис. грн.	153,50	108,7	-44,80	-29,20
14. Матеріальні витрати, тис. грн.	19322,80	23691,7	4368,90	22,61
15. Матеріаловіддача, грн.	1,084	1,128	0,044	4,06
16. Матеріаломісткість продукції, грн.	0,923	0,887	-0,036	-3,90
17. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб.	28	27	1	-4,00
18. Продуктивність праці одного штатного працівника облікового складу, грн.	748067,86	989785,18	241717,32	32,31
19. Фонд оплати праці штатних працівників облікового складу, тис. грн.	1581,8	1986,0	404,2	25,56
20. Середня річна заробітна плата одного штатного працівника облікового складу, грн.	56492,90	73555,72	17061,82	30,20

21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	13569,9	13681,75	111,85	0,82
22. Фондовіддача, грн.	1,54	1,95	0,41	26,54
- по продукції				
- по прибутку	0,20	0,40	0,20	100
23. Фондорентабельність, %	1,13	0,79	0,34	x
24. Середня річна вартість оборотних коштів, тис. грн.	34641,45	51013,20	16 371,75	47,24
25. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	0,60	0,52	-0,08	-13,33
26. Рентабельність продукції, %	15,22	25,99	10,86	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,388	0,205	-0,183	X
28. Середня річна сума дебіторської заборгованості	2743,90	3025,65	281,75	10,27
29. Середня річна сума кредиторської заборгованості	22801,05	18061,85	-4739,20	20,79
30. Коефіцієнти ліквідності балансу				
- коефіцієнт поточної ліквідності	1,036	1,067	0,031	x
- коефіцієнт швидкої ліквідності	0,170	0,385	0,214	x
- коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,002	0,002	0,000	x

*Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства

Аналіз даних таблиці 2.1 засвідчує наявність нестійкої динаміки ключових фінансово-економічних показників ТОВ «Вознесенський коньячний завод» у 2022 році порівняно з 2021 роком, що вказує на певні труднощі в ефективному функціонуванні підприємства. Зокрема спостерігалось зростання чистого доходу від реалізації продукції на 5778,3 тис. грн (27,56%), однак це супроводжувалося значним збільшенням собівартості реалізованої продукції на 3034,5 тис. грн (16,73%), що зменшило загальний ефект від зростання доходу. Відбулося також збільшення операційних витрат на 1333,1 тис. грн (52,54%), при цьому у звітності відсутні конкретизовані дані про адміністративні витрати та витрати на збут, що ускладнює повну оцінку структури витрат.

Позитивним сигналом є зниження витрат на 1 грн реалізованої продукції на 5,03 коп. (21,09%), що свідчить про більш ефективне використання ресурсів. Фінансовий результат до оподаткування зменшився на 54,6 тис. грн (29,17%), що зумовлено зростанням збитків від іншої операційної діяльності на 1333,1

тис. грн (52,54%) та різким зростанням збитків від іншої діяльності на 1465,3 тис. грн (у 30,5 раза).

Незважаючи на зниження рентабельності виробництва на 0,183 в.п., рентабельність реалізованої продукції зросла на 10,86 в.п., що свідчить про локальні позитивні тенденції у товарній структурі або ціноутворенні. Аналіз ефективності використання виробничих ресурсів виявив зростання фондівіддачі продукції на 0,41 грн (26,54%) і прибуткової фондівіддачі на 0,20 грн (100%), підвищення продуктивності праці на 241 717,32 грн (32,31%), а також позитивні зміни у матеріаловіддачі (+0,044 грн, або 4,06%) та зниження матеріаломісткості (-0,036 грн/грн, або 3,9%).

Водночас негативним фактором є зменшення оборотності оборотних коштів на 0,08 обороту (13,33%), що негативно позначається на фінансовій гнучкості підприємства.

Проведена оцінка ліквідності балансу виявила критично низький рівень ліквідності активів, що, у поєднанні з високим рівнем короткострокових зобов'язань, підтверджує фінансову нестійкість та наявність ризиків неплатоспроможності.

У зв'язку з вищевикладеним, важливою умовою підвищення фінансової стабільності підприємства є оптимізація структури витрат, зниження витрат від неопераційної діяльності та активізація роботи з дебіторами та кредиторами. Для глибшого аналізу фінансової стійкості та прибутковості підприємства доцільно розглянути склад, структуру та динаміку доходів за видами діяльності, що представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки та структури доходів підприємства

№	Показники	Код рядка ф. №2	Попередній рік.		Звітний рік		Відхилення	
			Сума тис.грн	Струк тура%	Сума тис.грн.	Струк тура%	Сума тис.грн	%пунктів
	А	1	2	3	4	5	6	7
Операційна діяльність								
1.	Чистий дохід від реалізації	2000	20945,9	100	26724,2	100	5778,3	-

	продукції							
2.	Інші операційні доходи	2120	x	x	x	x	x	x
	Всього доходи операційної діяльності	x	20945,9	100	26724,2	100	5778,3	-
Інвестиційна, фінансова та інша діяльність								
3.	Дохід від участі в капіталі		-	-	-	-	-	-
4.	Інші фінансові доходи		-	-	-	-	-	-
5.	Інші доходи		-	-	-	-	-	-
	Всього доходів		-	-	-	-	-	-
	Разом по підприємству		20 945,9	100,0	26 724,2	100,0	5778,3	x

Згідно з даними таблиці 2.2, основну частину доходів ТОВ «Вознесенський коньячний завод» формує операційна діяльність, яка забезпечує 100% загального обсягу надходжень. Ключовим джерелом операційного доходу є чистий дохід від реалізації продукції, який у 2022 році зріс на 5778,3 тис. грн, що становить 27,56% порівняно з попереднім роком. Це свідчить про активізацію виробничо-збутової діяльності підприємства та покращення ринкових позицій його продукції.

Інші напрями, зокрема інвестиційна, фінансова діяльність та інші джерела доходу, у звітному періоді не мали впливу на загальні фінансові результати, оскільки відповідні доходи підприємством не отримувалися. Це може свідчити як про вузьку спеціалізацію бізнесу, так і про відсутність активної діяльності в інших сегментах фінансового середовища.

Фінансовий результат (прибуток або збиток) до оподаткування визначається як різниця між отриманими доходами та понесеними витратами за кожним напрямом діяльності. На основі узагальнених даних, наведених у таблицях 2.1 і 2.2, у таблиці 2.3 відображено покроковий процес формування підсумкового фінансового результату, що дозволяє більш точно оцінити вплив окремих складових на прибутковість підприємства та виявити ключові чинники, які формують його фінансову ефективність.

Таблиця 2.3 – Формування прибутку підприємства

Показники	Попередній рік		Звітний рік	
	тис.грн	%	тис.грн	%
1. Прибуток (збиток) від основної операційної діяльності (від реалізації продукції, робіт, послуг)	2768,3	1478,79	5512,1	4156,93
2. Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності	-2533,1	-1353,15	-3866,2	2915,68
3. Прибуток (збиток) від операційної діяльності (р.1 + р.2)	235,2	125,64	1645,9	1241,25
4. Прибуток (збиток) від інвестиційної діяльності	-	-	-	-
5. Прибуток (збиток) від фінансової діяльності	-	-	-	-
6. Прибуток (збиток) від іншої діяльності	-48,0	-25,64	-1513,3	1141,25
7. Фінансовий результат до оподаткування	187,2	100,0	132,6	100
8. Витрати з податку на прибуток	33,7	x	23,9	x
9. Чистий прибуток (збиток)	153,5	x	108,7	x

На основі даних таблиці 2.3 можна дійти висновку, що підприємство демонструє позитивну динаміку у сфері основної діяльності. Прибуток від реалізації продукції, робіт і послуг помітно зріс – з 2768,3 тис. грн у 2021 році до 5512,1 тис. грн у 2022 році. Це свідчить про покращення комерційної ефективності підприємства, зростання попиту на продукцію та підвищення її конкурентоспроможності на ринку.

Водночас, у структурі фінансових результатів негативною є динаміка збитків від іншої операційної діяльності, які збільшилися на 52,54% – з 2533,1 тис. грн до 3866,2 тис. грн. Це вказує на проблемні аспекти у допоміжних або непрофільних напрямках, що, в свою чергу, значно знижує загальний фінансовий результат до оподаткування та вимагає ретельнішого управлінського контролю.

Загалом підприємство зберігає прибутковість завдяки основній діяльності, однак для підвищення фінансової стійкості необхідно зменшити втрати в інших сферах. Основною складовою у формуванні фінансових результатів є прибуток від операційної діяльності, який виступає базовим індикатором ефективності

господарської діяльності та служить відправною точкою для подальшого факторного аналізу. У таблиці 2.4 наводяться детальні розрахунки, що дозволяють виявити чинники, які вплинули на зміну операційного прибутку за звітний період.

Для підвищення результативності функціонування підприємства доцільно вжити таких заходів:

- оптимізувати витрати за іншими операційними напрямками для мінімізації збитків і підвищення загальної фінансової стабільності;
- посилити облік та контроль за ресурсами з метою ефективного їх використання та зростання рентабельності;
- впровадити системний моніторинг результатів діяльності за окремими сегментами, що дозволить вчасно виявляти слабкі місця та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Крім того, доцільним є розширення асортименту продукції та пошук нових ринків збуту, що дозволить зменшити залежність підприємства від сезонних коливань попиту та стабілізувати грошові надходження. Розвиток маркетингових стратегій, зокрема активне просування бренду, участь у виставках та застосування цифрових каналів комунікації, сприятиме покращенню іміджу підприємства та залученню нових споживачів. В умовах зростаючої конкуренції та нестабільного зовнішнього середовища ці заходи є критично важливими для забезпечення стійкого розвитку та підвищення фінансової ефективності.

Таблиця 2.4 – Динаміка фінансових результатів від операційної діяльності

Показники	Попередній рік, тис.грн	Звітний рік, тис.грн	Відхилення	
			Абсолютне, тис.грн	Відносне, %
А	2	3	4	5
1 Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	20945,90	26724,20	5778,30	27,56
2 Собівартість реалізованої	18177,60	21212,10	3034,50	16,73

продукції (товарів, робіт, послуг)				
3 Валовий прибуток (збиток)	2768,30	5512,10	2743,80	99,16
4 Інші операційні доходи	x	x	x	x
5 Адміністративні витрати	x	x	x	x
6 Витрати на збут	x	x	x	x
7 Інші операційні витрати	2533,10	3866,20	1333,10	52,54
8 Прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)				
9 Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності	-2533,10	-3866,20	-1333,10	52,54
10 Прибуток (збиток) від операційної діяльності	235,2	125,64	-109,56	-46,58

Відповідно до результатів таблиці 2.4, можна зробити висновок, що чистий дохід (виручка) від реалізації продукції зріс на 27,56%, у той час як собівартість реалізованої продукції зросла лише на 16,73%. Завдяки цьому валовий прибуток збільшився майже вдвічі — на 99,16%, що свідчить про більш інтенсивне зростання доходів порівняно з витратами. Така динаміка є позитивним сигналом щодо ефективності основної діяльності підприємства. Водночас прибуток від операційної діяльності зменшився на 46,58% — із 235,2 тис. грн до 125,64 тис. грн. Основним фактором цього зниження стали значні збитки, пов'язані з іншою операційною діяльністю. Таким чином, попри збільшення доходів, негативний вплив з боку збиткових напрямів діяльності та скорочення валового прибутку позначилися на загальних фінансових результатах.

Таблиця 2.5 – Показники рентабельності реалізованої продукції

Показники	Попередні й рік	Звітний рік	Відхилення	
			Абсолютне, %	Відносне, %
А	1	2	3	4
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн	20945,90	26724,20	5778,30	27,56
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн	18177,60	21212,10	3034,50	16,73
3. Валовий прибуток (збиток),	2768,30	5512,10	2743,80	99,16

тис.грн.				
4.Рентабельність реалізованої продукції, %	15,22	25,99	10,86	x

Результати розрахунків рентабельності реалізованої продукції, подані в таблиці 2.5, свідчать про її зростання на 10,86 відсоткових пунктів. Це є позитивною ознакою покращення ефективності операційної діяльності підприємства та підтверджує здатність основної діяльності формувати прибуток.

Збільшення валового прибутку вказує на ефективне управління витратами у виробництві, проте одночасне зниження операційного прибутку потребує детального аналізу результатів іншої операційної діяльності, аби виявити джерела збитковості. Для мінімізації їхнього негативного впливу слід розробити заходи щодо оптимізації витрат у цих сегментах.

Підвищення рівня рентабельності реалізованої продукції є важливим фактором загального фінансового зміцнення підприємства. Для збереження цієї позитивної тенденції доцільно посилити управління процесом реалізації продукції та впроваджувати додаткові заходи з контролю витрат. Важливим кроком також є забезпечення стабільності доходів від основної діяльності, що передбачає стратегічне планування зростання виручки, зокрема за рахунок розширення ринків збуту.

Рентабельність виробництва залишається одним із ключових узагальнених індикаторів ефективності підприємства, оскільки об'єднує результати виробництва, реалізації продукції та ефективність використання ресурсів.

Таблиця 2.6 – Аналіз рентабельності виробництва

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення, %пунктів
A	1	2	3
1. Прибуток (збиток) до оподаткування, тис.грн	187,20	132,60	-54,60

2. Середня вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис.грн.	13569,9	13681,75	111,85
3. Середня вартість оборотних активів, які вкладено в оборотний капітал, тис.грн	34641,45	51013,20	16371,75
4. Рентабельність виробництва (виробничих засобів), %	0,338	0,205	-0,183

Аналіз даних таблиці 2.6 дає змогу оцінити динаміку ключових показників фінансово-господарської діяльності підприємства у порівнянні між попереднім і звітним роками. Зокрема, прибуток (або збиток) до оподаткування у попередньому періоді становив 187,20 тис. грн, тоді як у звітному році він зменшився до 132,60 тис. грн. Абсолютне зниження склало 54,60 тис. грн, що свідчить про погіршення фінансових результатів, ймовірно внаслідок збільшення витрат або зменшення доходів підприємства.

Середня вартість основних засобів за основним видом діяльності збільшилася з 13 569,9 тис. грн до 13 681,75 тис. грн, тобто на 111,85 тис. грн. Це може свідчити про незначні капіталовкладення в оновлення чи розширення виробничих потужностей.

Суттєве зростання продемонструвала середня вартість оборотних активів, вкладених в оборотний капітал: з 34 641,45 тис. грн у попередньому році до 51 013,20 тис. грн у звітному. Абсолютне відхилення становить 16 371,75 тис. грн. Таке збільшення може бути пов'язане зі зростанням обсягів запасів, дебіторської заборгованості або інших складових оборотних активів.

Рентабельність виробництва знизилася з 33,8% до 20,5%, тобто на 13,3 відсоткових пункти. Це свідчить про зменшення ефективності використання виробничих засобів, що може бути наслідком зростання витрат або зниження доходу від реалізації продукції. Така динаміка потребує додаткового аналізу причин зниження прибутковості та впровадження заходів щодо підвищення економічної ефективності.

Зниження прибутку до оподаткування свідчить про певне послаблення фінансової ефективності діяльності підприємства, що може бути наслідком як

зростання витрат, так і недоотримання доходів. Одночасно, збільшення вартості основних засобів та суттєве зростання оборотних активів може розглядатися як свідчення активних інвестиційних процесів, спрямованих на розвиток виробничої бази та зміцнення фінансово-господарського потенціалу підприємства. Однак зниження рентабельності вказує на недостатньо ефективного використання наявних ресурсів, що вимагає впровадження заходів з оптимізації виробничих процесів і покращення управління витратами.

Такий різноспрямований характер змін у показниках діяльності вимагає глибшого аналізу факторів, що впливають на фінансові результати. Особливої уваги потребує дослідження причин зниження рентабельності виробництва, попри позитивну динаміку рентабельності продукції. Це дозволить визначити вузькі місця в системі управління витратами й ефективно перерозподілити ресурси.

У результаті дослідження змісту економічної безпеки та інноваційного розвитку ТОВ "Вознесенський коньячний завод" можна зробити висновок, що економічна безпека тісно пов'язана з потенціалом підприємства до інноваційних змін. Саме інновації є ключовим джерелом підвищення конкурентоспроможності, ефективності використання ресурсів і забезпечення довгострокової стабільності. Таким чином, інтеграція інновацій у стратегічне планування підприємства є необхідною умовою підвищення його адаптивності до викликів ринку, збереження фінансової стійкості та розвитку на перспективу.

2.2 Оцінка рівня, внутрішніх і зовнішніх загроз економічної безпеки підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)

Економічна безпека підприємства формується на основі низки ключових складових, серед яких вирізняють макроекономічну, фінансову, зовнішньоекономічну, інвестиційну, науково-технологічну, енергетичну, виробничу, демографічну, соціальну та продовольчу безпеку. Макроекономічна

безпека означає такий стан економіки, за якого забезпечується стабільність і пропорційність у розвитку основних макроекономічних показників, що дозволяє уникнути структурних дисбалансів та забезпечити стале економічне зростання. Фінансова безпека, у свою чергу, характеризує стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної систем та фінансових ринків, коли вони функціонують узгоджено, стабільно та здатні протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, сприяючи ефективності національної економіки.

У межах корпоративного рівня ці складові реалізуються через забезпечення стабільності фінансових потоків, інвестиційної привабливості, технологічної модернізації та конкурентоспроможності. Особливої актуальності набуває науково-технологічна та енергетична безпека, оскільки вони визначають рівень інноваційної активності підприємства та його залежність від енергоносіїв. Таким чином, інтеграційний підхід до управління складовими економічної безпеки дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й забезпечити довгострокову стабільність і розвиток підприємства в умовах ринкової невизначеності.

Фінансова безпека ТОВ «Вознесенський коньячний завод» охоплює низку ключових компонентів, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні стабільного фінансово-економічного функціонування підприємства та захисті від зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Бюджетна безпека передбачає здатність держави забезпечувати свою платоспроможність через збалансованість доходної і видаткової частин бюджету, а також ефективне використання бюджетних ресурсів на національному та місцевому рівнях.

Валютна безпека характеризується стабільністю механізму формування валютного курсу, що створює сприятливі умови для розвитку національного експорту, залучення іноземних інвестицій, інтеграції в глобальну економіку та забезпечує захист від валютних коливань на світових фінансових ринках.

Грошово-кредитна безпека полягає в забезпеченні стабільності національної валюти, підтриманні доступного кредитування для суб'єктів

господарювання і населення, а також контролі рівня інфляції на такому рівні, який сприяє економічному зростанню та підвищенню добробуту населення.

Боргова безпека визначається оптимальним рівнем внутрішньої та зовнішньої заборгованості, ефективністю використання позикових коштів і прийнятною вартістю їх обслуговування, без ризику втрати економічного суверенітету або дестабілізації фінансової системи.

Безпека страхового ринку проявляється у фінансовій надійності страхових компаній, що гарантує можливість виконання ними зобов'язань перед клієнтами згідно з умовами страхових договорів, а також стабільне функціонування галузі.

Безпека фондового ринку означає належний рівень капіталізації та ліквідності фінансових інструментів, що циркулюють на ринку, і здатність цього ринку підтримувати фінансову стійкість усіх його учасників – від емітентів до держави.

Зовнішньоекономічна безпека полягає у відповідності зовнішньоекономічної політики стратегічним інтересам країни. Вона забезпечує захист від негативного впливу зовнішніх факторів і створює передумови для розвитку економіки шляхом активної участі у світовому поділі праці.

Інвестиційна безпека полягає у досягненні такого рівня внутрішніх та зовнішніх інвестицій (при оптимальному їх співвідношенні), який забезпечує стале економічне зростання. Вона включає належне фінансування науково-технічної сфери, формування ефективної інноваційної інфраструктури та впровадження дієвих механізмів стимулювання інновацій.

Науково-технологічна безпека характеризується таким рівнем розвитку наукового, технологічного та виробничого потенціалу, який дозволяє економіці функціонувати стабільно, забезпечує конкурентоспроможність вітчизняної продукції на зовнішніх ринках та гарантує суверенність держави завдяки власним технологічним і інтелектуальним ресурсам.

Оцінка економічної безпеки ТОВ «Вознесенський коньячний завод» відіграє ключову роль у процесі управління ризиками та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам. Своєчасний та обґрунтований аналіз рівня економічної безпеки дає змогу не лише виявити вразливі аспекти діяльності підприємства, але й розробити ефективні стратегії їх подолання. В умовах нестабільного ринкового середовища та посилення конкуренції постійний моніторинг економічної безпеки є необхідною умовою для збереження фінансової стійкості, підвищення конкурентних переваг та забезпечення здатності підприємства адаптуватися до змін.

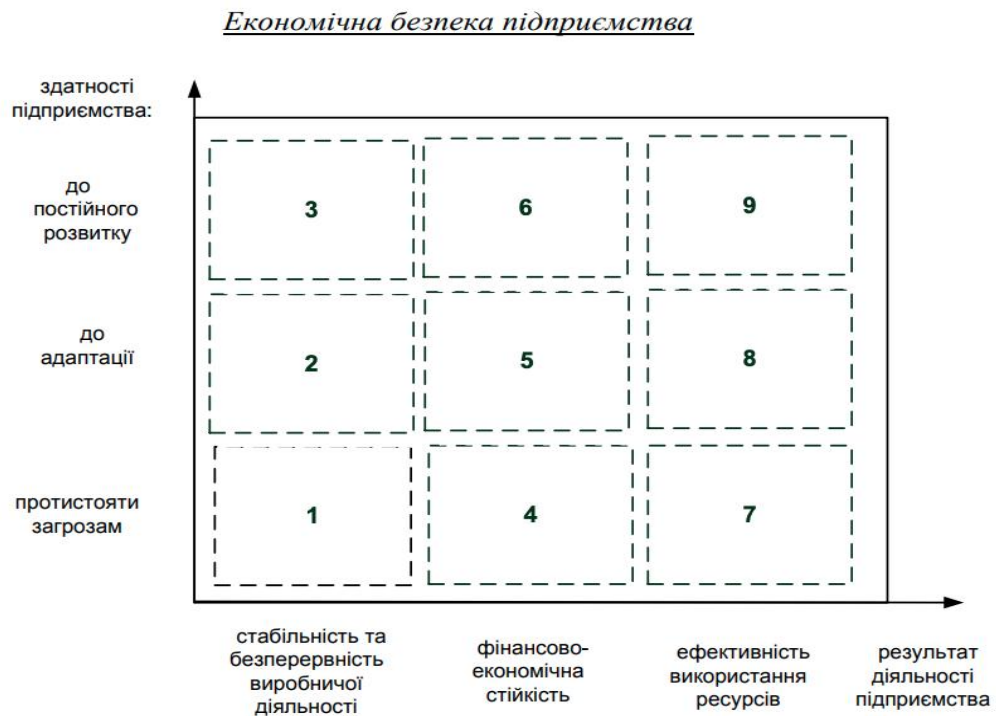
Один із ключових підходів до оцінки економічної безпеки полягає у застосуванні кількісних методів, зокрема аналізу фінансових показників, які дають змогу визначити рівень ліквідності, платоспроможності та рентабельності підприємства. Ліквідність оцінюється за допомогою коефіцієнтів поточної та швидкої ліквідності, що свідчать про здатність компанії вчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. Платоспроможність аналізується через коефіцієнти, які характеризують частку власного капіталу в загальній структурі фінансування та рівень боргового навантаження, що дозволяє оцінити довгострокову фінансову стабільність підприємства. Рентабельність, як один із основних індикаторів, демонструє, наскільки ефективно використовуються ресурси компанії та яку прибутковість вона отримує від основної діяльності. Додатково для повнішої оцінки рівня економічної безпеки враховуються показники фінансової стійкості, які відображають ефективність використання власного капіталу та дозволяють оцінити ризики втрати фінансової незалежності у випадку несприятливих змін у зовнішньому середовищі [12, с.69].

Разом з тим, оцінка економічної безпеки ТОВ «Вознесенський коньячний завод» не може ґрунтуватися виключно на кількісних критеріях. Значну аналітичну цінність мають якісні методи, зокрема експертні підходи та SWOT-аналіз, що дають змогу глибше оцінити внутрішній стан підприємства. SWOT-аналіз дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони підприємства, а також

зовнішні можливості й загрози, які можуть вплинути на його стабільність. Застосування таких методів сприяє формуванню стратегічного бачення розвитку підприємства, підвищує точність прогнозування та дозволяє своєчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища [12, с.56].

Поєднання кількісних та якісних підходів до аналізу дозволяє отримати більш повне й об'єктивне уявлення про рівень економічної безпеки ТОВ «Вознесенський коньячний завод». Це, у свою чергу, сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Зокрема, важливим елементом такого аналізу є ідентифікація ризиків, що дає змогу виявити потенційні загрози для підприємства та розробити відповідні заходи для їх нейтралізації. Умови зовнішнього середовища — зокрема економічна волатильність, політичні коливання, зростаюча конкуренція та глобальні виклики — можуть суттєво впливати на стабільність підприємства. Тому необхідно постійно здійснювати моніторинг зовнішніх факторів і оперативно коригувати стратегії розвитку відповідно до поточних змін [15, с.77].

Особливий акцент слід зробити на оцінці рівня інноваційного розвитку та кадрової безпеки, адже саме ці чинники забезпечують стійке зростання підприємства в довгостроковій перспективі. Інноваційна спроможність компанії, яка визначається ступенем впровадження сучасних технологій, нових продуктів і послуг, значною мірою впливає на її гнучкість, адаптивність до змін і підтримання конкурентних позицій на ринку. У свою чергу, кадрова безпека, що охоплює стабільність персоналу, професійну підготовку, рівень мотивації та управління трудовими ресурсами, є ключовим чинником забезпечення ефективної діяльності підприємства. Саме людський капітал виступає рушієм змін і основою реалізації стратегічних цілей ТОВ «Вознесенський коньячний завод».

Рис. 2.1 Економічна безпека ТОВ "Вознесенський коньячний завод"

Для оцінки рівня економічної безпеки ТОВ «Вознесенський коньячний завод» необхідно використовувати всебічний підхід, що охоплює не лише аналіз фінансових показників, а й вивчення впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів [15, с.82]. Порівняння результатів такої оцінки з середньогалузевими стандартами дає можливість підприємству чітко визначити своє конкурентне положення, виявити потенційні загрози та перспективи, а також вчасно скоригувати стратегію задля посилення економічної безпеки.

Регулярне проведення оцінки економічної безпеки дозволяє оперативно виявляти слабкі місця у функціонуванні підприємства й своєчасно впроваджувати заходи щодо їх усунення. Це є основою для забезпечення стабільності та довготривалого розвитку підприємства в умовах динамічної конкурентної боротьби [11, с.65].

В умовах ринкових трансформацій і значних суспільно-політичних, соціально-економічних змін у державі, рівень сприятливості економіко-правового середовища для ведення бізнесу значно варіюється між регіонами та галузями. Така нерівномірність створює значні труднощі для формування

єдиної та ефективної системи забезпечення економічної безпеки на національному рівні. У зв'язку з цим виникає необхідність:

- здійснювати класифікацію регіонів з метою виявлення територій із критично низьким рівнем економічної безпеки;
- розробляти пріоритетні заходи для зміцнення економічної стійкості в умовах обмежених ресурсів;
- впроваджувати системний моніторинг та оцінювати ефективність реалізованих заходів у таких регіонах.

Надмірна централізація адміністративної та фінансової влади, а також жорстка управлінська ієрархія знижують мотивацію до ефективного розвитку місцевих економік. У провідних країнах світу, таких як США та Канада, для подолання цього дисбалансу реалізуються різні державні ініціативи. Серед них – розширення участі держави у підприємницькій діяльності, бюджетне субсидування та кредитування, цільові державні замовлення, вдосконалення податкової системи, посилення адміністративного регулювання, а також фінансова підтримка окремих галузей місцевої економіки, зокрема тих, що мають високі капіталовкладення або низький рівень прибутковості.

Системний підхід до оцінки економічної безпеки ТОВ «Вознесенський коньячний завод» передбачає детальний аналіз кожного з її структурних компонентів. Ці компоненти представляють собою сукупність функціональних елементів, які взаємодіють між собою, формуючи єдину цілісну систему. Одним із ключових завдань у цьому процесі є визначення переліку таких складових та встановлення їх ролі в загальній структурі економічної безпеки.

Сьогодні існує велика кількість наукових досліджень, присвячених класифікації функціональних складових економічної безпеки підприємства. Водночас спільною рисою цих робіт є постійне розширення переліку таких складових, що нерідко ускладнює побудову впорядкованої й логічно узгодженої багаторівневої системи [11, с.48].

Поняття «економічна безпека» тісно пов'язане з категорією «загроза», тому доцільним є формування ієрархії економічної безпеки підприємства на

основі відповідної систематизації загроз. У зв'язку з цим важливо проаналізувати існуючі підходи до їх класифікації.

Так, економічні загрози можуть класифікуватися за ймовірністю їх виникнення: вони поділяються на явні та приховані, реальні та малоймовірні, а також за градацією від невірогідних до цілком вірогідних [11, с.49].

Іншим критерієм є можливість передбачення загроз – у цьому випадку виділяють прогнозовані та непрогнозовані загрози. Досить поширеною є класифікація загроз за масштабами їхніх наслідків, зокрема з огляду на рівень кризи виробництва або очікувані збитки. Відповідно, загрози поділяються на дуже небезпечні, небезпечні та слабо небезпечні. Аналогічно, за рівнем допустимості, загрози можуть бути допустимими або недопустимими.

Крім того, загрози поділяються залежно від типу або обсягу збитків. Так, розрізняють загрози, які призводять до прямих втрат, і ті, що спричиняють втрату потенційного прибутку. Також виділяють дуже збиткові, збиткові та беззбиткові загрози. За характером шкоди загрози можуть бути матеріальними, соціальними, юридичними, морально-психологічними та іншими.

Залежно від стадії розвитку, загрози поділяють на ті, що перебувають на етапі виникнення, активного поширення, стабілізації або ліквідації. А за здатністю підприємства усунути наслідки загроз – на такі, що піддаються подоланню, та ті, наслідки яких є незворотними.

Загрози економічній безпеці ТОВ «Вознесенський коньячний завод» можуть класифікуватися за різними ознаками залежно від сфери їх виникнення, природи, тривалості та впливу на діяльність підприємства.

Так, за напрямками життєдіяльності підприємства загрози поділяються на виробничі, кадрові, технологічні, фінансові, інформаційні, технічні, а також пов'язані з організаційною структурою. У межах сфери дії загрози класифікують як фінансові, виробничі, технологічні, соціальні, інформаційні тощо.

Класифікація за джерелом виникнення передбачає поділ загроз на економічні, соціальні, правові, організаційні, інформаційні, екологічні, технічні

та кримінальні. Водночас за характером походження загрози можуть бути політичними, економічними, техногенними, правовими, кримінальними, екологічними, конкурентними або пов'язаними з контрагентами.

Залежно від сутності загроз їх поділяють на економічні, соціально-психологічні, фізичні, технологічні, екологічні, правові, адміністративні та інформаційні.

Також загрози розрізняються за етапами підприємницької діяльності: на ті, що виникають під час створення підприємства, та ті, що проявляються на етапі його функціонування. Загрози, що стосуються функціонування підприємства, у свою чергу, можуть з'являтися на підготовчому, виробничому або завершальному етапах діяльності [20, с.97].

Щодо тривалості дії, загрози поділяються на постійні та тимчасові, а також, за іншими підходами, – на короткострокові, середньострокові та довгострокові.

Окремо виокремлюються загрози за характером юридичної відповідальності осіб, причетних до їх створення. У цьому випадку йдеться про загрози, внаслідок реалізації яких до порушників можуть бути застосовані норми як цивільного, так і кримінального права.

Запропоновано класифікувати загрози економічній безпеці підприємства з урахуванням можливості їх запобігання, що дозволяє поділити їх на форс-мажорні та такі, яким можна запобігти. Залежно від регулярності прояву, загрози розмежовуються на систематичні (ті, що виникають постійно або з певною періодичністю) та несистематичні (поодинокі або випадкові).

За характером впливу на підприємство загрози можуть бути прямими — такими, що безпосередньо впливають на економічну стабільність, і непрямими — коли наслідки проявляються опосередковано через інші фактори.

У розрізі функціонального спрямування загрози поділяються на ті, що стосуються окремих елементів системи економічної безпеки, таких як: фінансово-економічна, інтелектуально-кадрова, інституційно-правова, інформаційна, техніко-технологічна та силова складові [13, с.43].

Враховуючи особливості діяльності підприємств у сучасному ринковому середовищі, запропоновано виокремлювати економічні загрози, що стосуються безпосередньо самого підприємства, а також ті, що спрямовані на власників корпоративних прав. Проте така класифікація має певні обмеження, оскільки фокусується виключно на інтересах власників, ігноруючи вплив загроз на інших учасників бізнес-середовища.

З огляду на це, доцільно розглядати загрози економічній безпеці підприємства у ширшому контексті — через призму об'єктів, на які спрямовані потенційні загрози. До таких об'єктів належать як саме підприємство, так і його зацікавлені сторони (стейкхолдери), серед яких держава, органи місцевого самоврядування, акціонери, керівництво, персонал, дебітори, кредитори, інвестори тощо [11, с.63].

Економічні загрози, що стосуються стейкхолдерів ТОВ "Вознесеньський коньячний завод", доцільно розглядати як окрему самостійну систему. При формуванні багаторівневої класифікації таких загроз ключовим критерієм є їх приналежність до підприємства. На цій основі загрози поділяються на ті, що спрямовані на внутрішніх стейкхолдерів (зокрема працівників та управлінський персонал різних рівнів), та загрози зовнішнім стейкхолдерам (наприклад, державі, акціонерам, кредиторам, інвесторам, дебіторам тощо). У свою чергу, зовнішні стейкхолдери можуть бути класифіковані за ступенем віддаленості від підприємства: на стейкхолдерів першого, другого, третього та наступних рівнів (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2. Загрози стейкхолдерам ТОВ "Вознесенський коньячний завод"

В залежності від того, чим або ким були викликані загрози економічній безпеці ТОВ "Вознесенський коньячний завод", тобто за ознакою відношення до джерела загроз та враховуючи напрямок дії загроз, класифікуємо їх на: загрози дії третіх сил, які викликані цілеспрямованими діями певних осіб (конкурентів, постачальників, рейдерів тощо), та загрози діяльності та обставин, що є результатом неефективної діяльності підприємства, зривами виробництва, низьким рівнем техніки, технологій або результатом обставин, які склалися, у тому числі форс-мажорних [40, с.150]. Виходячи з того, що деякі загрози можуть бути викликані як діями третіх сил, так і результатами діяльності або збігом обставин, було створено групу змішаних загроз. До останнього виду загроз можна віднести загрози ринковому стану підприємства, які можуть проявлятися у вигляді цілеспрямованих дій конкурентів, направлених на захоплення ринку, поява товару-субституту на ринку, спад попиту на продукцію, зниження конкурентоспроможності продукції тощо.

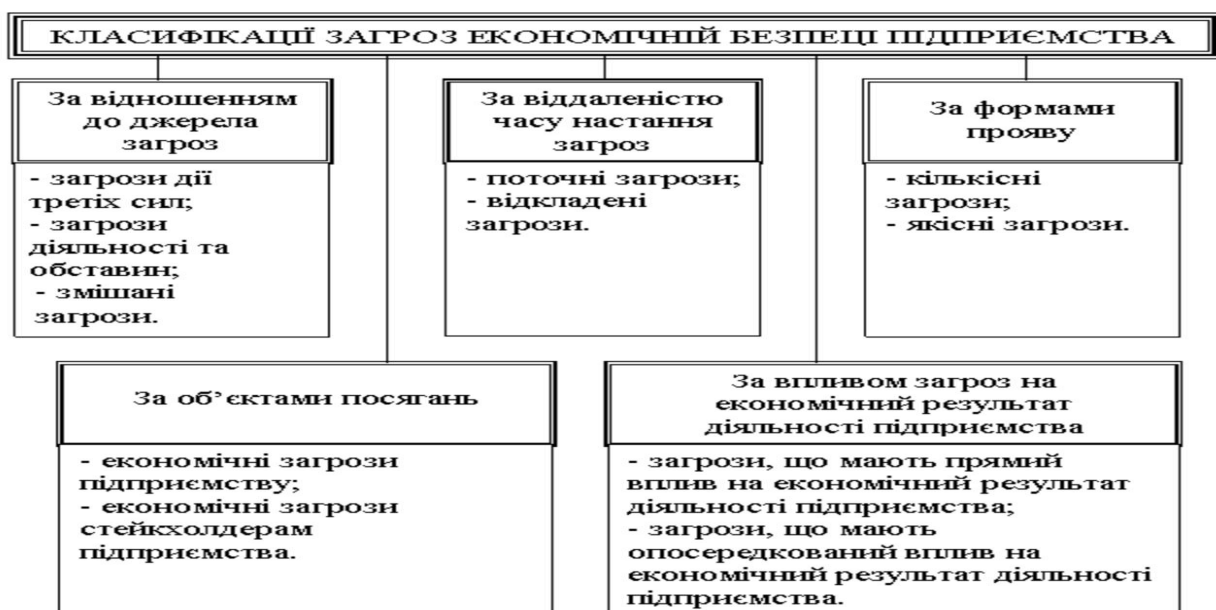
Серед загроз економічній безпеці ТОВ "Вознесенський коньячний завод" за

ознакою віддаленості часу їх настання доцільно відрізняти поточні (що вже настали, або настануть найближчим часом) та відкладені (відтерміновані).

Вважаємо доцільним введення ще однієї класифікаційної ознаки загроз - за формами прояву. З такою ознакою відрізняються кількісні загрози (пов'язані з недосягненням або погіршенням показників діяльності підприємства порівняно з встановленими нормативами) та якісні загрози (пов'язані з якісними змінами у розвитку підприємства, зокрема банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, заморожування банківських рахунків) [32,с.89].

Якісні загрози мають ймовірнісний характер та можуть оцінюватись з використанням теорії ризику. Але ризик є основою підприємницької діяльності, тому не усі ризики є загрозами для безпеки підприємства. На нашу думку, лише ризики, пов'язані з якісними загрозами, повинні враховуватись підчас оцінки економічної безпеки підприємства [21, с.43].

Виходячи з економічної сутності категорії «загроза економічній безпеці підприємства» можна зробити висновок, що загроза має вплив на результати діяльності підприємства, тому пропонуємо класифікацію загроз за ознакою їх впливу на економічний результат діяльності підприємства. Узагальнену класифікацію загроз наведено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Класифікація загроз економічній безпеці

Для забезпечення відповідності загроз конкретним видам економічної

безпеки необхідно сформувавши їх ієрархічну класифікацію, яка б базувалась на поєднанні кількох класифікаційних критеріїв. Водночас вплив корпоративних економічних інтересів на економічну безпеку ТОВ "Вознесенський коньячний завод" характеризується складністю та багатогранністю, що потребує системного підходу й удосконалених діагностичних методів. У цьому підрозділі представлено методичний підхід та інструменти, що дозволяють здійснити оцінку впливу корпоративних економічних інтересів на стан економічної безпеки підприємства.

1. Методи аналізу корпоративних економічних інтересів:

1.1. Фінансово-аналітичні інструменти: передбачають вивчення фінансових результатів підприємства, включаючи рентабельність, платоспроможність і загальний фінансовий стан.

1.2. Стратегічний аналіз діяльності: полягає у дослідженні напрямів розвитку підприємства та оцінці відповідності прийнятих стратегічних рішень корпоративним інтересам.

2. Аналіз впливу на економічну безпеку підприємства:

2.1. Аналіз ризиків: дозволяє ідентифікувати загрози, що виникають через конфлікт між корпоративними інтересами та завданнями забезпечення економічної безпеки.

2.2. Дослідження інвестиційної та витратної політики: оцінює економічні наслідки реалізації корпоративних цілей і їхній вплив на фінансову стабільність підприємства.

3. Ідентифікація ключових показників для оцінювання:

3.1. Оцінка збалансованості корпоративних інтересів: визначає гармонійність між фінансовими, соціальними та стратегічними пріоритетами підприємства.

3.2. Показники сталого функціонування: аналізують, як корпоративні інтереси впливають на довгострокову стійкість та екологічну відповідальність підприємства.

4. Шляхи оптимізації корпоративних інтересів:

4.1. Стратегічне управління: передбачає розробку таких стратегій, що узгоджують корпоративні інтереси з цілями економічної безпеки.

4.2. Реалізація принципів корпоративної соціальної відповідальності: впровадження ініціатив і політик, спрямованих на підтримку збалансованого розвитку та врахування інтересів усіх зацікавлених сторін.

Оцінювання впливу корпоративних економічних інтересів на економічну безпеку підприємства базується на використанні широкого спектра інструментів і методів аналізу. Такий підхід дозволяє не лише своєчасно виявляти потенційні загрози та слабкі місця у функціонуванні підприємства, але й формувати дієві стратегії для їх подолання [5, с.111].

На економічну безпеку підприємства впливає низка різноманітних чинників, які можуть відрізнятися залежно від галузі. Проте існують універсальні фактори, які є актуальними незалежно від сфери діяльності чи форми власності. До таких чинників належать ефективність виробничих процесів, стабільний попит на продукцію, надійність постачальників, рівень зовнішньої конкуренції, захист комерційної інформації, а також професійна компетентність управлінського персоналу.

У цьому контексті фінансовий механізм забезпечення фінансової безпеки ТОВ "Вознесенський коньячний завод" виступає як багатокомпонентна система, яка функціонує на різних рівнях і має бути структурована відповідно до стратегічних завдань і цілей подальшого розвитку [14, с.65].

Отже, ефективна діагностика впливу корпоративних економічних інтересів відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки ТОВ "Вознесенський коньячний завод", особливо в умовах сучасної ринкової нестабільності. Застосування комплексного підходу до аналізу дає змогу не лише своєчасно виявляти потенційні загрози, але й розробляти превентивні заходи, що сприяють довгостроковій стійкості підприємства. Для забезпечення належного рівня фінансової безпеки важливо створити ефективно організований фінансовий механізм, адаптований до галузевої специфіки діяльності підприємства та актуальних умов економічного середовища.

Успішне функціонування підприємства ТОВ "Вознесенський коньячний завод" значною мірою залежить від гармонізації корпоративних інтересів зі стратегічними завданнями економічної безпеки. Це, у свою чергу, вимагає постійного моніторингу, аналітичного супроводу та своєчасного коригування управлінських рішень.

2.3. Вплив продовольчої політики на ключові індикатори економічної безпеки підприємства (на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод»)

Повномасштабне вторгнення росії на територію України у 2022 році завдало серйозного удару по всіх секторах національної економіки, зокрема — по продовольчій системі. Агропродовольчий сектор, який до війни забезпечував понад 40% валютних надходжень до бюджету та значну частку зайнятості в сільській місцевості, виявився у центрі глибокої кризи. Війна не лише знищила значні матеріальні ресурси, а й змінила саму структуру продовольчого ланцюга — від виробництва до споживання.

Одним із найважчих наслідків стало фізичне руйнування аграрної інфраструктури. У низці регіонів України зруйновано склади, елеватори, логістичні центри, переробні підприємства. Значні площі сільськогосподарських земель було заміновано або окуповано, що позбавило фермерів можливості обробляти поля. У ряді випадків знищення посівів, спалення техніки та пограбування запасів ворогом мали цілеспрямований характер, що фактично розглядається як елемент аграрного тероризму.

Серйозним викликом стало блокування морських портів, зокрема в Чорноморському та Азовському регіонах. До війни близько 90% українського аграрного експорту проходило саме через морську інфраструктуру. Через її недоступність експорт було переорієнтовано на залізницю та автотранспорт через західні кордони. Проте ці канали мають обмежену пропускну спроможність, а вартість логістики зросла у кілька разів. Це різко знизило

рентабельність продукції й призвело до падіння експорту, що, своєю чергою, вплинуло на валютні надходження держави.

Ще один аспект — погіршення умов для зберігання та реалізації продукції. Відсутність надійного енергопостачання, перебої з паливом, порушення транспортних шляхів — усе це призвело до значних втрат готової продукції, особливо швидкопсувної. У сільській місцевості виникали проблеми із забезпеченням елементарної логістики, що перешкоджало не лише експорту, а й забезпеченню внутрішнього ринку.

Також війна істотно вплинула на кадровий потенціал галузі. Значна частина працівників аграрної сфери або мобілізована, або змушена евакуюватися. Нестача робочої сили особливо відчутна під час сезонних робіт — посівної та жнив. Крім того, психологічна втома, невизначеність і небезпека стримують інвестиційну активність у галузі.

У сучасних умовах продовольча політика держави виступає важливим елементом загальноекономічної стратегії, яка суттєво впливає на економічну безпеку суб'єктів господарювання в агропродовольчому секторі. Особливо це стосується підприємств харчової промисловості, зокрема таких, як ТОВ «Вознесенський коньячний завод», діяльність якого безпосередньо пов'язана з переробкою сільськогосподарської сировини, дотриманням державних стандартів якості та вимог до безпеки продукції.

Продовольча політика держави формується під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, таких як коливання світових цін на сільськогосподарську продукцію, обмеження експорту, запровадження санкцій, зміни у фіскальній і митній політиці, екологічне регулювання тощо. Усе це прямо або опосередковано позначається на діяльності підприємства, впливаючи на такі ключові індикатори економічної безпеки, як прибутковість, фінансова стабільність, конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість та технологічна спроможність.

На прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод» можна простежити, як державна продовольча політика впливає на окремі елементи економічної

безпеки підприємства. По-перше, регулювання ринку спиртовмісної продукції, встановлення акцизних ставок і податкового навантаження безпосередньо визначають рівень фінансової стійкості підприємства. Зростання податкових зобов'язань або адміністративний тиск знижують рентабельність виробництва та ускладнюють реалізацію інвестиційних проєктів.

По-друге, важливим фактором впливу є регулювання доступу до сировинної бази, зокрема винограду, що є основною сировиною для виробництва коньячної продукції. В умовах зменшення обсягів вирощування технічних сортів винограду, а також слабкої державної підтримки виноградарства, підприємства змушені або самостійно створювати сировинні зони, або імпортувати сировину, що підвищує виробничі витрати й знижує рівень продовольчої самозабезпеченості.

По-третє, політика щодо технічного регулювання та гармонізації українських стандартів із вимогами ЄС має як позитивні, так і виклики для підприємства. З одного боку, дотримання міжнародних стандартів якості сприяє підвищенню експортного потенціалу продукції, а з іншого – потребує значних інвестицій у модернізацію обладнання, сертифікацію та навчання персоналу. У разі відсутності державної фінансової підтримки такі витрати знижують індикатори інвестиційної привабливості та технічної безпеки підприємства.

Крім того, вплив продовольчої політики можна розглядати через призму державних програм підтримки агропромислового комплексу. Недостатній рівень бюджетного фінансування, нестабільність умов державної допомоги та слабка інституційна спроможність органів виконавчої влади знижують ефективність реалізації політики продовольчої безпеки, тим самим обмежуючи можливості підприємства для сталого розвитку та довгострокового планування.

Таким чином, війна вплинула на продовольчу систему України комплексно: фізично, економічно, логістично, соціально. Продовольча політика в умовах війни стала інструментом не лише економічного управління, а й національної безпеки. У подальшому важливо не лише зберегти дієздатність

аграрного сектору, а й трансформувати його в більш стійку, технологічну та диверсифіковану систему, здатну забезпечувати країну навіть в умовах глибокої кризи.

Додатковим аспектом впливу війни на продовольчу систему є зміна структури внутрішнього споживання. Через зміну міграційної ситуації — переміщення мільйонів людей усередині країни, евакуацію до безпечніших регіонів або за кордон — попит на харчові продукти змінився як географічно, так і кількісно. В окремих регіонах виник локальний дефіцит основних продуктів, тоді як в інших — навпаки, залишалися непродані надлишки. Такий дисбаланс потребує гнучкого реагування з боку держави, адаптації логістичних схем та підтримки місцевих виробників.

Крім того, слід відзначити погіршення інвестиційного клімату в агросекторі. Іноземні інвестори, які до війни активно вкладали кошти в українське сільське господарство, призупинили свої проекти або повністю вийшли з ринку через високі ризики. Також знизився інтерес до внутрішніх капіталовкладень: через зростання вартості ресурсів, невизначеність із земельними правами та потенційну загрозу знищення об'єктів інфраструктури. Це обмежує модернізацію виробництва, переробки та зберігання продукції.

Не менш важливим є питання екологічних наслідків війни для аграрної сфери. Внаслідок бойових дій, використання вибухонебезпечних речовин, забруднення ґрунтів і вод війна завдала серйозної шкоди агроєкосистемам. Це створює довгострокові загрози як для безпеки вирощеної продукції, так і для здоров'я населення. Очевидно, що продовольча політика в післявоєнний період повинна включати екологічну реабілітацію сільськогосподарських угідь, контроль за якістю продукції та відновлення природного балансу в регіонах, що постраждали.

Повномасштабна війна поставила продовольчу систему України перед безпрецедентними викликами, які охоплюють усі етапи — від виробництва до споживання. Продовольча політика має реагувати на ці виклики не тільки оперативними рішеннями, але й системним стратегічним баченням. В умовах

збройного конфлікту та в післявоєнний період надзвичайно важливо забезпечити відновлення функціонування агросектору, зміцнення його стійкості до зовнішніх загроз і трансформацію його в один із ключових елементів економічної безпеки держави.

Таким чином, продовольча політика держави чинить комплексний і багатовекторний вплив на економічну безпеку ТОВ «Вознесенський коньячний завод». Вона формує умови функціонування підприємства в аспектах фінансової, технологічної, ресурсної та правової безпеки. Для зниження негативного впливу та підвищення стійкості підприємства необхідна активна участь керівництва у формуванні адаптивної стратегії, орієнтованої на зниження зовнішніх ризиків, оптимізацію витрат і диверсифікацію каналів постачання та збуту. Важливим є також постійний моніторинг змін у продовольчій політиці та відповідне коригування внутрішньої політики підприємства, що дозволить підтримувати високий рівень економічної безпеки навіть в умовах зовнішньої нестабільності.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Зарубіжний досвід формування продовольчої безпеки

У сучасних умовах глобалізації питання продовольчої безпеки набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення населення якісними та доступними продуктами харчування є ключовим чинником економічної та соціальної стабільності. Вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері дозволяє виявити ефективні механізми та практики, які можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням національних особливостей.

Країни Європейського Союзу демонструють приклад комплексного підходу до формування продовольчої політики. Через Спільну сільськогосподарську політику (CAP) ЄС здійснює фінансову підтримку фермерів, регулює аграрні ринки, запроваджує екологічні стандарти та інвестує у розвиток сільських територій. Особливу увагу приділено продовольчій безпеці через механізми моніторингу якості продукції, управління ризиками (наприклад, страхування сільськогосподарської діяльності) та диверсифікації джерел постачання.

США, з огляду на свій масштабний аграрний сектор, реалізують продовольчу політику через низку урядових програм, зокрема Farm Bill, яка регламентує підтримку фермерів, продовольчі субсидії та інвестиції в дослідження. У США велике значення має продовольчий резерв та система безперервного моніторингу, що дозволяє своєчасно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики.

Китай акцентує увагу на досягненні самодостатності в основних видах продовольства (зерно, рис, кукурудза). Уряд КНР активно інвестує у модернізацію сільського господарства, технологічне оновлення та розвиток інфраструктури. Китайська модель також передбачає жорсткий контроль за цінами на основні продукти та підтримку малих фермерських господарств.

Ізраїль демонструє приклад успішного розвитку агросектору в умовах обмежених природних ресурсів. Використання інноваційних технологій, таких як крапельне зрошення, генетично вдосконалені культури та ефективна система водопостачання, дозволяє країні забезпечувати високий рівень продовольчої безпеки навіть за складних кліматичних умов, як наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1. Класифікований огляд зарубіжного досвіду формування продовольчої безпеки

Країна	Основні заходи та політики	Механізми підтримки	Досягнення та виклики	Коментарі
США	Розвиток внутрішнього виробництва, субсидії, аграрна політика	Стимулювання інновацій, технічна допомога	Високий рівень продовольчої безпеки, дисбаланс у регіонах	Орієнтація на ринок
Європейський Союз	Європейська аграрна політика (CAP), спільна продовольча політика	Агропідтримка, маркетингові програми	Забезпечення стабільності, вплив глобальних продажів	Переорієнтація на сталий розвиток
Канада	Тарифна та нетарифна підтримка фермерів, управління запасами	Торгові договори з іншими країнами	Забезпечення доступу до різноманітної їжі	Важливий експортний сегмент
Австралія	Впровадження технологій, водозбереження	Стимулювання інновацій, екологічних практик	Залежність від імпорту, зміни клімату	Орієнтація на стале землеробство
Японія	Стратегії імпортозалежності, безпека харчових продуктів	Стандарти безпеки, стратегічні запаси		

Джерело: побудовано авторами

Таким чином, ключовими чинниками ефективної продовольчої політики в розвинених країнах є:

- наявність державної підтримки сільського господарства;
- активне впровадження інновацій;
- системна продовольча логістика;
- стратегічні запаси та регулювання ринку;
- інституційна спроможність органів управління.

Зарубіжний досвід формування продовольчої безпеки свідчить про те, що лише за умов активної ролі держави, довгострокового планування та широкого залучення інноваційних рішень можна досягти стабільного продовольчого

забезпечення населення. Використання цих підходів може стати основою для модернізації продовольчої політики України в контексті зміцнення її економічної безпеки.

Разом із розвиненими країнами важливо також враховувати досвід країн, що розвиваються, які стикаються з іншими викликами, зокрема нестачею ресурсів, політичною нестабільністю та високим рівнем бідності. Наприклад, Індія має одну з найбільших у світі систем державного розподілу продуктів харчування (Public Distribution System – PDS), що дозволяє мільйонам малозабезпечених громадян отримувати основні харчові продукти за пільговими цінами. Крім того, уряд Індії активно впроваджує програми підтримки сільських фермерів, зокрема щодо доступу до кредитів, страхування врожаю та освітніх ініціатив.

У Бразилії діє стратегія «Нульовий голод» (Fome Zero), яка передбачає широке охоплення заходів — від прямих соціальних трансфертів і шкільного харчування до сприяння розвитку місцевих аграрних виробництв. Завдяки цій програмі країні вдалося суттєво зменшити рівень недоїдання та покращити доступність їжі для вразливих верств населення.

Ще одним прикладом є Канада, де питання продовольчої безпеки тісно пов'язане з правами корінних народів та екологічною сталістю. Уряд підтримує фермерів через програми субсидій, а також активно стимулює органічне виробництво та використання екологічно чистих технологій. Продовольча політика Канади має інтегрований підхід, що охоплює харчову освіту, скорочення харчових відходів та підтримку локального виробництва (табл. 3.2.).

Таким чином, можна виділити кілька універсальних компонентів успішної продовольчої політики, які притаманні різним країнам світу:

- Системна державна підтримка аграрного сектору (через дотації, субсидії, страхування, пільгове кредитування);
- Соціальна орієнтованість продовольчої політики (пільгові програми для малозабезпечених, шкільне харчування, продовольчі ваучери);

- Розвиток інфраструктури та логістики для скорочення втрат у ланцюгу постачання;
- Інноваційні технології та наукове забезпечення аграрного виробництва;
- Участь громад та місцевих ініціатив у формуванні політики на рівні регіонів.

Таблиця 3.2. Основні компоненти та інструменти формування продовольчої безпеки у країнах світу

Компонент / Інструмент	Опис	Приклади країн	Особливості
Внутрішнє виробництво та підтримка фермерів	Стимулювання сільського господарства через субсидії, політики	США, ЄС	Підтримка мультифункціональності агросектору
Стратегічні запаси продовольства	Створення резервів для надзвичайних ситуацій	Японія, США	Врахування кліматичних та геополітичних ризиків
Технологічний розвиток та інновації	Використання сучасних технологій для підвищення врожайності	Австралія, Канада	Орієнтація на сталий розвиток і кліматичну адаптацію
Регулювання імпорту / експорту	Введення тарифів, квот, торговельних угод	ЄС, Австралія	Забезпечення стабільного доступу до продовольства
Стандарти безпеки харчових продуктів	Контроль якості, фітосанітарні норми	ЄС, Японія	Високий рівень гарантії безпеки

Джерело: побудовано авторами

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про те, що продовольча безпека — це не лише питання кількості виробленої продукції, а й стратегія управління ризиками, соціальна справедливість і економічна стійкість. Впровадження кращих світових практик із урахуванням вітчизняної специфіки може стати запорукою ефективного функціонування продовольчої системи України та зміцнення її економічної безпеки.

Зокрема, важливим напрямком є розвиток інфраструктури, підвищення технологічного рівня сільського господарства, стимулювання інновацій та впровадження сучасних систем управління запасами і логістики. Одночасно необхідно активізувати міжнародне співробітництво для обміну досвідом, адаптації передових методик та формування спільних стратегій реагування на глобальні виклики у сфері продовольчої безпеки. Такий комплексний підхід

дозволить не лише забезпечити стабільність внутрішнього ринку, а й зробити Україну більш конкурентоспроможною на світовій арені.

3.2. Проблеми та виклики реалізації продовольчої політики в Україні

Формування інтегрованої системи економічної безпеки є одним із ключових напрямів підвищення стабільності та конкурентоспроможності підприємства в умовах економічної турбулентності, геополітичної нестабільності та швидкої цифрової трансформації. Така система повинна мати комплексний, багаторівневий характер і включати в себе не лише технічні та організаційні заходи, а й стратегічне бачення.

Першочерговим кроком до створення інтегрованої системи є проведення комплексної діагностики безпекового стану підприємства. Це включає аналіз внутрішнього середовища (фінанси, персонал, документообіг, ІТ-інфраструктура) та зовнішніх факторів (ринкова ситуація, законодавчі зміни, діяльність конкурентів, політичні та соціальні ризики). За результатами такого аналізу варто сформувати карту ризиків, що допоможе пріоритизувати напрямки реагування.

Другим етапом має стати розробка архітектури системи економічної безпеки, в якій чітко визначаються:

- цілі й задачі системи;
- організаційна структура управління безпекою;
- відповідальні підрозділи та посадові особи;
- функціональні зв'язки між компонентами системи;
- інструменти, які застосовуються на кожному рівні (технічні, організаційні, програмні тощо).

Особливу увагу слід приділити створенню єдиного центру моніторингу та реагування, який здійснює контроль за безпековими показниками в режимі реального часу. Такий підрозділ або функція може бути покладена на службу

внутрішнього аудиту, відділ безпеки або новостворену структуру з аналітично-координаційними функціями (табл.3.3.).

Таблиця 3.3. Проблеми та виклики реалізації продовольчої політики в Україні

Проблеми / Виклики	Опис	Причини	Наслідки	Можливі рішення
Нерівномірність розвитку сільських територій	Верхівки району менше розвинені регіони	Недостатнє інвестування, слабка інфраструктура	Відтік населення, зниження виробництва	Інвестиційні програми, розвиток інфраструктури, регіональні підтримки
Недостатній розвиток сучасних технологій	Застаріле обладнання, низький рівень автоматизації	Недостатнє фінансування, низька сфера інновацій	Зниження врожайності, високі витрати	Інвестиції у технології, підтримка інноваційних projects
Висока заборгованість фермерських господарств	Борги через кредитування або невивлату цін	Недостатня державна підтримка, невивгідний експорт	Не стабільність, втрати продуктивності	Програми кредитування, страхові механізми
Недосконалість системи управління та регулювання	Неефективне застосування державних програм	Недоліки законодавства, корупція	Неефективна підтримка, втрати ресурсів	Реформування системи управління, підвищення прозорості
Висока залежність від імпорту продуктів	Обмежені внутрішні ресурси для покриття потреб	Недостатнє внутрішнє виробництво, глобальні чинники	Вразливість до світових цін та криз	Стимулювання внутрішнього виробництва, розвиток агросектору
Забезпечення соціальної справедливості та підтримки вразливих груп	Нерівномірний доступ до продовольства	Економічні та соціальні нерівності	Зростання бідності, соціальні конфлікти	Програми соціальної підтримки, підвищення рівня доходів

Джерело: побудовано авторами

У рамках формування інтегрованої системи безпеки доцільно впровадити інформаційно-аналітичну платформу, яка об'єднує фінансові, юридичні, виробничі, маркетингові та кадрові дані в єдину базу з можливістю динамічного аналізу та візуалізації ключових ризиків. Такі платформи забезпечують не лише оперативне виявлення загроз, а й дозволяють прогнозувати їх розвиток (Рис.3.1.).

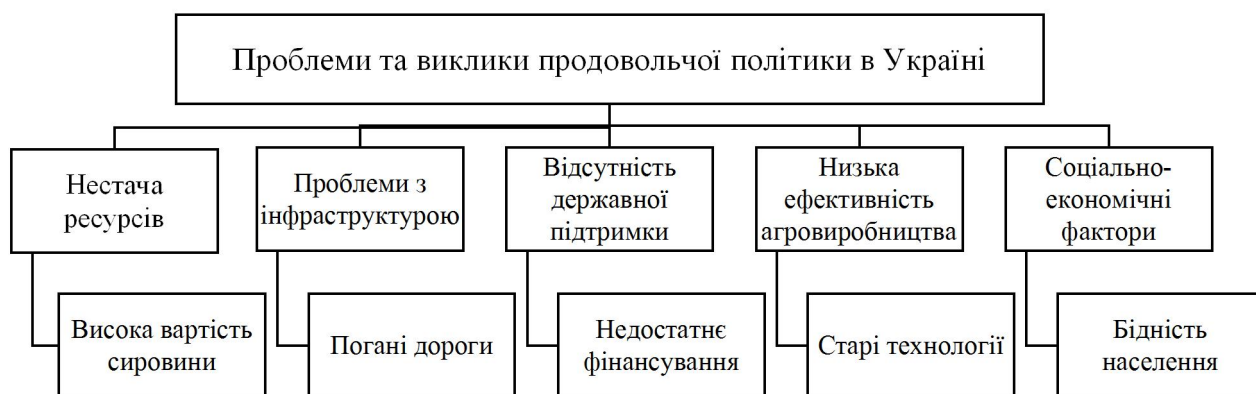

Рисунок 3.1. Актуальні загрози та бар'єри реалізації продовольчої політики в Україні.

Джерело: побудовано авторами

Також слід враховувати важливість вбудованих механізмів самонавчання системи. Це можуть бути елементи штучного інтелекту або алгоритми машинного навчання, які аналізують попередні інциденти, поведінкові патерни персоналу, зміни в зовнішньому середовищі та пропонують оптимальні сценарії реагування.

Крім технічних рішень, критично важливо забезпечити високий рівень корпоративної культури безпеки. Це досягається через:

систематичне навчання персоналу основам економічної, інформаційної та правової безпеки;

формування у працівників відповідального ставлення до виконання безпекових процедур;

створення прозорої системи мотивації й дисциплінарного контролю;

запровадження механізмів зворотного зв'язку для повідомлення про порушення чи потенційні ризики.

Наступним важливим етапом є регламентація процесів у сфері економічної безпеки. Підприємство повинно мати чітко сформульовані політики, процедури та інструкції щодо дій у разі виникнення тих чи інших загроз. Це стосується як загальноекономічних процесів (наприклад, фінансовий контроль, взаємодія з контрагентами, закупівлі), так і специфічних питань

безпеки — доступ до конфіденційної інформації, реагування на інформаційні атаки, внутрішні розслідування тощо.

Такі документи повинні бути не формальними, а практично орієнтованими, з чіткими інструкціями, контактними особами, алгоритмами дій та відповідальністю. Їх наявність дозволяє уникати двозначних трактувань, мінімізувати ризик людського фактору і забезпечити однаковість дій в аналогічних ситуаціях.

Одночасно із впровадженням політик доцільно запровадити постійний моніторинг та аудит системи безпеки, що дозволить підтримувати її актуальність і ефективність. Аудити можуть бути внутрішніми (виконуються штатними підрозділами) або зовнішніми (із залученням незалежних експертів), при цьому особливу увагу варто приділяти «слабким місцям» — ділянкам з високим рівнем ризику або з частими порушеннями.

Ще одним рекомендованим інструментом є використання ключових індикаторів ефективності безпеки (KPI). Наприклад:

- кількість виявлених інцидентів за період;
- середній час реагування на загрозу;
- частка співробітників, які пройшли навчання з безпеки;
- відсоток реалізованих заходів з плану реагування на ризики;
- ефективність роботи служби безпеки за результатами аудитів.

Ці показники дозволяють об'єктивно оцінювати роботу системи, виявляти тенденції та вчасно вживати коригувальних заходів.

Крім того, важливо створити відкритий комунікаційний простір між підрозділами, що відповідають за різні аспекти безпеки. Часто проблеми виникають не через відсутність контролю, а через відсутність координації — коли юридичний відділ не взаємодіє з ІТ-підрозділом, а служба безпеки не має повної інформації про виробничі процеси чи кадрові питання. Формат міжфункціональних робочих груп, регулярних засідань комітетів з безпеки або створення єдиного внутрішнього порталу з інструментами управління ризиками — усе це сприяє підвищенню ефективності системи загалом.

І насамкінець, не менш важливо забезпечити гнучкість та адаптивність системи безпеки. В умовах стрімких змін у зовнішньому середовищі підприємство повинно мати здатність оперативно реагувати на нові виклики: зміну законодавства, воєнні або політичні події, технологічні прориви або економічні коливання. Для цього потрібна не лише наявність резервних стратегій, а й загальна культура інновацій та готовність змінювати підходи до управління безпекою.

Таким чином, формування інтегрованої системи економічної безпеки підприємства — це багатофакторний, поетапний процес, який включає:

- діагностику поточного стану;
- створення структурної моделі управління безпекою;
- регламентацію процесів і формування політик;
- впровадження цифрових інструментів моніторингу та аналізу;
- навчання персоналу;
- побудову ефективної системи комунікації;
- постійний аудит та оновлення системи відповідно до нових викликів.

Тільки за таких умов підприємство зможе не просто захиститися від загроз, а й перетворити безпеку на фактор довгострокового зростання та стабільності.

Варто також відзначити роль міжнародних організацій, таких як Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світовий банк та Програма розвитку ООН (UNDP), які активно підтримують країни у розробці та впровадженні національних стратегій продовольчої безпеки. Зокрема, FAO надає технічну допомогу в моніторингу рівня продовольчої безпеки, боротьбі з голодом, збереженні агробіорізноманіття та адаптації до змін клімату. Така співпраця сприяє створенню міжнародних стандартів і дозволяє країнам обмінюватися досвідом, що є важливим для формування сталих продовольчих систем.

Водночас, незважаючи на різноманіття моделей і підходів, усі успішні приклади мають спільну рису — чітке усвідомлення ролі продовольчої політики в системі національної безпеки. У розвинених країнах продовольча безпека розглядається як невід’ємна складова економічної, соціальної, екологічної та навіть геополітичної стійкості держави.

Для України, яка перебуває в умовах збройного конфлікту, економічних трансформацій та впливу глобальних продовольчих криз, вивчення та адаптація міжнародного досвіду є не просто бажаним, а життєво необхідним кроком. Сучасна українська продовольча політика повинна орієнтуватися на стратегічне довгострокове планування, забезпечення стабільного виробництва та постачання харчових продуктів, підтримку сільськогосподарських виробників та формування стійкої внутрішньої інфраструктури.

3.3. Пропозиції щодо підвищення ефективності продовольчої політики для зміцнення економічної безпеки

У контексті сучасних викликів, що постають перед Україною, формування ефективної продовольчої політики повинно ґрунтуватися на стратегічному підході, який враховує не лише потреби сьогодення, а й забезпечує стійкість у майбутньому. Йдеться насамперед про необхідність формування довгострокової державної стратегії продовольчої безпеки, яка враховуватиме як внутрішні, так і зовнішні ризики, зокрема наслідки війни, кліматичні зміни, коливання світових цін на продукти харчування, а також ризики руйнування логістичних ланцюгів.

Одним із ключових напрямів удосконалення політики має стати суттєве посилення підтримки вітчизняного виробника, зокрема малих і середніх фермерських господарств. Такі суб’єкти є не лише джерелом стабільного продовольчого забезпечення, а й основою соціально-економічного розвитку сільських територій. У зв’язку з цим необхідне спрощення механізмів доступу

до фінансування, удосконалення системи державних субсидій та активне впровадження механізмів страхування аграрних ризиків.

Невід'ємною частиною ефективної політики має стати модернізація аграрної інфраструктури, зокрема розвиток транспортної логістики, систем зберігання та переробки продукції, доступу до водних ресурсів і технологічного переоснащення виробництва. Особливу увагу варто приділити впровадженню інноваційних та цифрових рішень, що дозволять підвищити продуктивність і прозорість аграрного сектору.

Важливим кроком у напрямі зміцнення продовольчої безпеки є також соціальна орієнтація державної політики. Це передбачає реалізацію програм адресної продовольчої підтримки, розвиток системи шкільного харчування, створення регіональних резервів продовольства та зміцнення соціальної відповідальності виробників. Такий підхід дозволить забезпечити базовий рівень харчування для найбільш вразливих верств населення, що є важливою складовою як соціальної, так і економічної стабільності.

Окрему увагу слід приділити екологічному аспекту продовольчої політики. Розвиток сталого сільського господарства, захист ґрунтів, ефективне управління водними ресурсами та скорочення харчових втрат повинні стати пріоритетними напрямками державного регулювання. Це дозволить не лише підвищити екологічну стійкість аграрного сектору, а й закласти фундамент для довготривалої продовольчої безпеки.

В умовах інтеграції України до світового ринку важливим залишається розвиток міжнародного співробітництва, гармонізація стандартів якості та безпеки продуктів, а також посилення експортного потенціалу. Продовольча політика має бути синхронізована з європейськими практиками, що дозволить не лише розширити ринки збуту, а й залучити додаткові інвестиції в агросектор.

Отже, підвищення ефективності продовольчої політики можливе лише за умов системного підходу, що поєднує державне стратегічне планування, підтримку аграрного виробництва, соціальну орієнтацію, технологічну модернізацію, екологічну відповідальність та міжнародну інтеграцію. Лише за

таких умов продовольча система зможе стати основою не лише економічної безпеки, а й загальнонаціональної стабільності України у довгостроковій перспективі.

Важливою умовою реалізації ефективної продовольчої політики є створення дієвих інституційних механізмів управління, які здатні забезпечити узгодженість дій між усіма учасниками аграрного ринку — від державних органів до місцевих громад і приватного сектору. На практиці це означає посилення ролі профільних міністерств, підвищення рівня взаємодії між центральною та регіональною владою, а також розширення повноважень місцевих органів самоврядування у питаннях продовольчого забезпечення. Успішна реалізація політики вимагає також прозорих процедур, антикорупційних запобіжників та ефективного моніторингу розподілу ресурсів.

Особливу роль у процесі реформування системи продовольчої безпеки має відігравати наука та освіта. Наукові дослідження у сфері агропродовольчих технологій, економіки сільського господарства, сталого землекористування, кліматичної адаптації та агроекології повинні фінансуватися на державному рівні. Підготовка кваліфікованих кадрів — агрономів, технологів, економістів, менеджерів — має відбуватися з урахуванням сучасних викликів та міжнародних стандартів. Лише через знання та інновації можна забезпечити динамічний розвиток галузі.

Також варто наголосити на потребі в інформаційній політиці та підвищенні продовольчої грамотності населення. Значна частина соціальних проблем у сфері харчування пов'язана не лише з фізичною недоступністю продуктів, а й з низьким рівнем обізнаності щодо принципів здорового харчування, маркування продукції, безпечного зберігання тощо. Держава має ініціювати просвітницькі кампанії, впроваджувати навчальні програми у школах і вишах, а також стимулювати розвиток громадських ініціатив, спрямованих на підвищення культури споживання.

Ще одним важливим напрямом має стати зміцнення системи стратегічних продовольчих резервів. Наявність надійних запасів основних видів

продовольства є не лише питанням безпеки у кризових умовах (воєнних дій, епідемій, природних катастроф), а й засобом стримування цінових коливань на ринку. Для цього слід створити сучасні об'єкти зберігання, забезпечити прозору систему управління запасами та інтегрувати її у загальну систему державного управління ризиками.

На тлі сучасних загроз надзвичайно важливо забезпечити стійкість продовольчої системи до зовнішніх шоків. Зокрема, війна в Україні продемонструвала вразливість логістичних маршрутів, залежність від експорту через морські порти, а також високий ступінь впливу глобальних цінових коливань на внутрішній ринок. Це свідчить про необхідність диверсифікації каналів збуту та транспортування аграрної продукції, створення альтернативних логістичних коридорів, зокрема залізничних та автомобільних шляхів, розвитку внутрішнього ринку збуту та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції.

Одним із перспективних напрямів, який також сприятиме економічній безпеці, є розвиток кооперативного руху. Об'єднання малих і середніх виробників у кооперативи дозволяє їм спільно використовувати ресурси, зменшувати витрати, розширювати ринки збуту, підвищувати якість продукції та мати більший вплив на формування цінової політики. Державна підтримка таких форм господарювання повинна включати податкові стимули, консультаційну та юридичну допомогу, а також пріоритетний доступ до державних і міжнародних програм фінансування.

Не менш важливим є налагодження ефективної комунікації між владою, бізнесом і громадськістю. Відкритість, прозорість та діалог мають стати основою формування довіри до продовольчої політики. Громадські організації, аналітичні центри, професійні асоціації мають бути залучені до розробки та реалізації політики у цій сфері. Це дозволить підвищити її ефективність, уникнути прийняття неузгоджених рішень і знизити рівень соціального напруження у випадках змін у продовольчому регулюванні.

Окремої уваги заслуговує питання інтеграції продовольчої політики у загальну систему національної безпеки. Продовольча безпека повинна розглядатися не ізольовано, а у взаємозв'язку з енергетичною, екологічною, демографічною та соціальною безпекою. Це вимагає міжгалузевго підходу, координації дій між різними секторами економіки, а також включення продовольчих питань до стратегій національної безпеки, оборонного планування та кризового реагування.

Ще одним важливим напрямком є впровадження сучасних цифрових технологій у сферу аграрного виробництва та управління продовольчою системою. Використання інформаційних систем, блокчейну та інших інноваційних рішень дозволить підвищити прозорість ланцюгів постачання, оптимізувати логістику та зменшити втрати продукції. Крім того, це сприятиме більш точному прогнозуванню ринкових тенденцій, оперативному реагуванню на зміни попиту і пропозиції, а також підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників на глобальному рівні.

Значущим є і розвиток освітніх і науково-інноваційних програм у галузі сільського господарства, що дозволить формувати кваліфіковану кадрову базу та стимулювати наукові дослідження в сфері агроєкології, біотехнологій і сталого розвитку. Інвестиції у аграрну освіту і наукові розробки сприятимуть підвищенню продуктивності, адаптації до кліматичних змін і забезпеченню довгострокової стабільності продовольчої системи країни. Підвищення рівня науково-технічного потенціалу і розбудова відповідної інфраструктури мають стати важливими складовими стратегії розвитку сектора.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході виконання бакалаврської роботи було всебічно розглянуто питання ролі та значення продовольчої політики в забезпеченні економічної безпеки держави. Теоретичний аналіз дав змогу встановити, що продовольча політика є важливою складовою національної безпеки, яка безпосередньо впливає на соціальну стабільність, рівень життя населення, конкурентоспроможність аграрного сектору та економічну незалежність країни. Економічна безпека, у свою чергу, значною мірою залежить від стабільності продовольчої системи, рівня самозабезпечення продуктами харчування, надійності логістики та ефективності державного регулювання.

Проведений аналіз сучасного стану продовольчої політики в Україні показав, що, попри значний аграрний потенціал, країна стикається з низкою проблем, серед яких: нестабільність нормативно-правового середовища, залежність від зовнішніх ринків збуту та постачання, слабкий рівень державної підтримки дрібного і середнього виробника, недосконала інфраструктура та неузгодженість між різними органами влади. Воєнні дії значно загострили ці проблеми, актуалізувавши питання продовольчої безпеки як критично важливе в системі національної безпеки.

Кваліфікаційну роботу виконано на прикладі ТОВ «Вознесенський коньячний завод», розташованого в місті Вознесенськ Миколаївської області — на перетині важливих торговельних маршрутів півдня України, підприємство належить до малого бізнесу.

На підприємстві функціонує кілька спеціалізованих виробничих напрямів, кожен з яких оснащений відповідним технологічним обладнанням. Зокрема:

- Дільниця первинного виноробства, що займається переробкою винограду та виготовленням виноматеріалів, які використовуються у виробництві вин та коньячної продукції;

- Підрозділ первинного плодового виноробства, який забезпечує переробку фруктів і ягід для подальшого виготовлення плодкових виноматеріалів;
- Повний цикл коньячного виробництва, що охоплює процес дистиляції виноматеріалів, витримку отриманих спиртів та їх подальше купажування;
- Цех дистиляції плодово-ягідної сировини з наступною витримкою отриманих спиртів;
- Вторинне виноробство, яке включає розлив продукції: тихих вин, бренді, коньяків та інших міцних алкогольних напоїв;
- Лінія виробництва концентрованих соків, зокрема яблучного та виноградного, без етапу освітлення.

Для обробки винограду на підприємстві функціонують три технологічні лінії, які включають дробарки, гребеневідділювачі, пневматичні преси, ємності для бродіння та фільтр-преси. Загальна виробнича потужність цих ліній дозволяє переробляти до 8000 тонн винограду протягом одного виробничого сезону.

Результати аналізу свідчать про нестабільну динаміку основних фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Вознесенський коньячний завод» у 2022 році порівняно з 2021 роком, що вказує на наявність певних проблем в забезпеченні ефективності роботи підприємства. Зокрема, хоча спостерігалось зростання чистого доходу від реалізації продукції на 5778,3 тис. грн (27,56%), цей позитивний результат був частково нівельований суттєвим підвищенням собівартості реалізованої продукції на 3034,5 тис. грн (16,73%). Крім того, операційні витрати зросли на 1333,1 тис. грн (52,54%), при цьому у звітній документації відсутня деталізація щодо адміністративних витрат і витрат на збут, що ускладнює проведення повноцінного аналізу витратної частини підприємства.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що чистий дохід (виручка) від реалізації продукції зріс на 27,56%, тоді як приріст собівартості

реалізованої продукції був помітно нижчим — лише 16,73%. Це сприяло майже дворазовому зростанню валового прибутку — на 99,16%, що свідчить про позитивну тенденцію: темпи зростання доходів перевищили темпи зростання витрат. Така фінансова динаміка свідчить про підвищення ефективності основної діяльності підприємства.

Однак, попри покращення валових показників, прибуток від операційної діяльності знизився на 46,58% — з 235,2 тис. грн до 125,64 тис. грн. Ключовою причиною такого скорочення стали збитки, пов'язані з іншими операційними видами діяльності. Отже, незважаючи на зростання доходів, фінансові результати підприємства були частково нівельовані негативними чинниками у збиткових напрямках діяльності, що зумовило зменшення загальної прибутковості.

Рентабельність виробництва залишається одним із головних інтегральних показників ефективності діяльності підприємства, оскільки відображає результати як виробничого процесу, так і реалізації продукції та рівень використання ресурсного потенціалу. Проведений аналіз дозволяє простежити зміну основних фінансово-господарських показників у порівнянні між попереднім і звітним періодами. Так, прибуток до оподаткування у попередньому році складав 187,20 тис. грн, тоді як у звітному періоді він зменшився до 132,60 тис. грн, що означає абсолютне скорочення на 54,60 тис. грн. Таке зниження вказує на погіршення фінансового стану підприємства, ймовірно зумовлене підвищенням витрат або зниженням обсягів доходу.

На основі дослідження особливостей економічної безпеки та інноваційного розвитку ТОВ «Вознесенський коньячний завод» можна дійти висновку, що рівень економічної безпеки підприємства безпосередньо залежить від його здатності до впровадження інновацій. Інноваційна діяльність виступає визначальним чинником зростання конкурентоспроможності, раціонального використання ресурсів та забезпечення стійкого функціонування в довгостроковій перспективі. Отже, інтеграція інноваційних підходів у стратегічне управління є ключовою умовою підвищення адаптивності

підприємства до ринкових змін, збереження фінансової рівноваги та забезпечення сталого розвитку.

У рамках дослідження було вивчено зарубіжний досвід формування продовольчої політики, зокрема практики країн ЄС, США, Канади, Індії та Бразилії. Встановлено, що успішні моделі базуються на поєднанні економічної підтримки сільського господарства, соціальних програм забезпечення населення продуктами харчування, розвитку інфраструктури, інноваційних технологій та міжвідомчої координації. Такий досвід може бути корисним для формування більш ефективної моделі продовольчої політики в Україні.

На основі проведеного дослідження сформульовано низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення продовольчої політики в Україні, серед яких: розробка довгострокової стратегії продовольчої безпеки, посилення державної підтримки фермерства, інвестиції в аграрну інфраструктуру та інновації, розвиток внутрішнього ринку, удосконалення логістичних мереж, запровадження цифрових інструментів моніторингу та управління, а також підвищення рівня продовольчої грамотності населення. Запропоновані заходи спрямовані на зміцнення продовольчої стабільності, підвищення стійкості до зовнішніх загроз і забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

У результаті виконання роботи досягнуто поставлену мету та реалізовано всі завдання дослідження. Отримані висновки та рекомендації можуть бути використані в практиці, зокрема при формуванні стратегій, програм і механізмів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки як ключового елементу економічної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишній М. В. Продовольча безпека України: сучасний стан та виклики. [Електронний ресурс] // Наук. думка. — 2021. — Режим доступу: <https://naukadumka.com.ua/article/12345> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Власюк О. С. (2020). Економічна безпека України в умовах гібридних загроз. *Національна безпека*, 18(4), 12–20 с.
3. Литвин А. Роль державної політики у забезпеченні продовольчої безпеки України // *Економіка України*. — 2020. — № 4. — Режим доступу: <https://economy.in.ua/article/6789> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Ткаченко П. Стратегія підвищення продовольчої незалежності України // Міністерство аграрної політики. — 2019. — Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/about/strategy> (дата звернення: 10.12.2024).
5. Закон України «Про продовольчу безпеку» № 1012-VII // Офіційний сайт Верховної Ради України. — 2014. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1012-18> (дата звернення: 15.12.2024).
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної стратегії безпеки продовольчої системи України» № 120 від 12.03.2020 // Урядовий портал. — 2020. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nac-strategii-bezpeki-prodovolchoi-sistemi> (дата звернення: 12.12.2024).
7. Гнатюк В. Механізми підтримки аграрного сектору в Україні: стан і перспективи // Звіт Мінекономіки. — 2020. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/articles/2020/02/15> (дата звернення: 14.12.2024).
8. Геєць В. М. (2021). Економічна безпека в умовах глобальних викликів. *Економіка України*, 64(3), 5–17 с.
9. Міністерство аграрної політики України. Стратегія сталого розвитку агросектору: офіційний документ // Офіційний сайт МінАПК. — 2021. — Режим доступу: <https://agrар.gov.ua/strategiya2021> (дата звернення: 18.12.2024).

10. Положення про державне забезпечення продовольчої безпеки України // Офіційний портал Мінекономіки. — 2019. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/news/2019/02/25> (дата звернення: 22.12.2024).
11. Українська стратегія сталого розвитку агросектору до 2030 року // Міністерство розвитку економіки України. — 2020. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/strategiya2020> (дата звернення: 24.12.2024).
12. Офіційний сайт України з питань аграрної політики та продовольства // МінАПК. — 2023. — Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news> (дата звернення: 12.01.2025).
13. Юрченко В. Інноваційні підходи у фермерстві для підвищення продовольчої безпеки // Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. — 2022. — Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news/innovatsiji-v-fermerskij-sferi> (дата звернення: 18.03.2025).
14. Боженко Т. Економічні аспекти підтримки малих і середніх фермерських господарств // Економічний вісник України. — 2021. — № 3. — Режим доступу: <https://economy.in.ua/article/5432> (дата звернення: 15.02.2025).
15. Степанюк О. Внутрішні та зовнішні чинники продовольчої безпеки України // Аналітичний портал Європейського Союзу. — 2020. — Режим доступу: <https://eu.integration.gov.ua/analytic/food-security> (дата звернення: 16.04.2025).
16. Федоренко І. Виклики та можливості українського аграрного сектору у 2023 році // Офіційний сайт Конгресу Аграріїв України. — 2023. — Режим доступу: <https://ukragro.org.ua/news/vyklyky-i-mozhlyvosti-2023> (дата звернення: 10.05.2025).
17. Гриценко Н. Роль державної підтримки у збереженні продовольчої безпеки // Веб-ресурс Міністерства розвитку економіки України. — 2022. — Режим доступу: <https://mpe.gov.ua/news/2022/03/25> (дата звернення: 10.04.2025).
18. Пономаренко А. Стратегії розвитку аграрного сектора України до 2030 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. — 2021. — Режим

доступу: <https://rada.gov.ua/news/2021/09/10/strategie-development-agro> (дата звернення: 12.01.2025).

19. Харченко В. Енергетичний аспект у продовольчій безпеці України // Міністерство енергетики України. — 2020. — Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/2020/12/05> (дата звернення: 15.01.2025).

20. Олександрій В. Вплив кліматичних змін на сільське господарство України // Науково-практичний журнал «Екологія і безпека». — 2022. — № 1. — Режим доступу: <https://eco-and-safety.org.ua/article/2022/01/climate-impact> (дата звернення: 10.01.2025).

21. Литвиненко М. Современные вызовы системы продовольственной безопасности Украины // Международный журнал юриспруденции и экономики. — 2021. — № 4. — Режим доступу: <https://jur-economy.ua/article/2021/04/suchasni-vykylyky> (дата звернення: 10.04.2025).

22. Коваленко М. Відновлювальні джерела енергії у сільському господарстві України // Національний технічний університет України. — 2022. — Режим доступу: <https://ntu-kharkiv.edu.ua/article/2022/07/renewable-resources> (дата звернення: 08.01.2025).

23. Бойко В. Транспортна логістика у забезпеченні продовольчої безпеки України // Офіційний сайт Мінінфраструктури України. — 2023. — Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/transport-logistics-food-security> (дата звернення: 04.01.2025).

24. Левченко А. Стратегічні орієнтири розвитку аграрної політики України // Офіційний сайт Міністерства економіки України. — 2022. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/news/strategiia-2022> (дата звернення: 04.11.2024).

25. Черненко В. Вплив COVID-19 на аграрний сектор України // Економічний вісник Київського університету. — 2021. — № 5. — Режим доступу: <https://khi.edu.ua/analytics/covid-19-agrorink> (дата звернення: 02.02.2025).

26. Романенко Ю. Актуальні проблеми кормовиробництва у контексті енергозбереження // Офіційний сайт аграрних досліджень України. — 2023. —

Режим доступу: <https://agresearch.gov.ua/news/2023/07/kormovyrobnytstvo> (дата звернення: 06.01.2025).

27. Яновська Т. Екологізація агросектору України // Міністерство охорони навколишнього середовища України. — 2022. — Режим доступу: <https://moe.gov.ua/news/2022/09/ekologiya-v-agrarnomu-sektori> (дата звернення: 08.11.2024).

28. Даниленко О. Роль сучасних технологій у підвищенні ефективності агросервісів // Наука і техніка України. — 2020. — № 2. — Режим доступу: <https://ntu.ua/technologies/increase-efficiency-agriservices> (дата звернення: 01.02.2025).

29. Кузьменко В. Механізми державної підтримки сільського господарства в Україні // Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. — 2023. — Режим доступу: <https://mpe.gov.ua/news/support-mechanisms> (дата звернення: 08.05.2025).

30. Петьків В. Ринок аграрної продукції України: сучасний стан і перспективи // Економіка та управління. — 2021. — № 3. — Режим доступу: <https://ecogroup.com.ua/article/2021/03/agrarian-market> (дата звернення: 06.04.2025).

31. Мельник А. Правові аспекти розвитку аграрних відносин у контексті євроінтеграції України // Юридичний вісник України. — 2022. — № 7. — Режим доступу: <https://ukrjurist.in.ua/article/2022/07/legal-aspects> (дата звернення: 05.12.2024).

32. Мунтіян В. І. (2018). Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 197(5), 22–29 с.

33. Іванова Л. Вивчення та оцінка потенціалу збереження природних ресурсів у агросфері України // Природничі науки України. — 2023. — № 1. Режим доступу: <https://naturein.ua/article/2023/01/resource-preservation> (дата звернення: 17.12.2024).

34. Шептицький Д. Вплив зовнішніх факторів (міжнародних ринків, клімату) на внутрішню продовольчу безпеку України // Міжнародний журнал економіки та менеджменту. — 2022. — № 4. — Режим доступу: <https://ijem.org.ua/article/2022/04/external-factors> (дата звернення: 10.04.2025).
35. Савченко І. Інструменти державної політики у забезпеченні продовольчої незалежності України // Офіційний сайт Міністерства економіки України. — 2022. — Режим доступу: <https://mpe.gov.ua/news/2022/11/instrumenti-dp> (дата звернення: 19.05.2025).
36. Сухоруков А. І. (2019). Теоретичні основи економічної безпеки: Український контекст. *Стратегічна панорама*, 25(2), 34–41 с.
37. Кравченко В. Вплив інвестиційної політики на розвиток агросектору України // Економічний огляд України. — 2021. — № 6. — Режим доступу: <https://eeu.in.ua/article/2021/06/investments-in-agriculture> (дата звернення: 11.12.2024).
38. Гончарова М. Стратегічні напрямки розвитку аграрної політики України до 2035 року // Національний портал розвитку. — 2023. — Режим доступу: <https://development.gov.ua/strategic-directions/agrarian-policy-2035> (дата звернення: 10.10.2023).
39. Таможенный кодекс України. // Відомості Верховної Ради України. — 2017. — № 45. — Ст. 162.
40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної стратегії безпеки продовольчої системи України» № 120 від 12.03.2020.
41. Положення про державні запаси України у сфері продовольчої безпеки. // Постанова № 45 від 20.01.2018.
42. Українська стратегія сталого розвитку агросектору до 2030 року. // Міністерство розвитку економіки України. — 2019.
43. Чернявська О. Фінансові інструменти підтримки аграрного сектору України / О. Чернявська // Фінанси і кредит. — 2020. — № 2. — С. 45–54.

44. Економічний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2017. — № 42. — Ст. 128.
45. Проект закону «Про розвиток сільських територій» № 2364 від 15.05.2020.
46. Міністерство аграрної політики України. Стратегія стимулювання сільських територій до 2025 року.
47. Романенко Ю. Актуальні виклики та перспективи розвитку аграрного сектору України // Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки України. — 2022. — Режим доступу: <https://mpe.gov.ua/news/2022/12/vyklyky-ta-perspektyvy-agrarnogo-sektoru> (дата звернення: 09.01.2025).
48. Демченко Т. Вплив кліматичних змін на українське сільське господарство // Екологічний портал України. — 2023. — Режим доступу: <https://eco.gov.ua/klimatichni-zminy-v-silskomu-gospodarstvi> (дата звернення: 15.12.2024).
49. Лук'яненко І. Механізми державної підтримки малого і середнього бізнесу у сфері аграрної продукції // Офіційний сайт Міністерства економіки України. — 2023. — Режим доступу: <https://mpe.gov.ua/news/support-msp-in-agriculture> (дата звернення: 08.04.2025).
50. Коваль В. Аналіз сучасних тенденцій продовольчого експорту України // Аналітичний центр Мінекономіки України. — 2022.
51. Коваленко А. Трансформація системи аграрного менеджменту в Україні у контексті глобальних викликів // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. — 2023. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/transform>
52. Податкова політика в сфері сільського господарства України / Підручник / За ред. І. Петренко. — Київ: Освіта, 2020. — 350 с.
53. Янижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекта, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник / За заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижника. — Ірпінь, 2019 — 304 с.
54. Халатур С. М. Продовольча забезпеченість в умовах глобального розвитку світогосподарських відносин / С. М. Халатур // Агросвіт. — 2020. — No 13. — С. 32–36.